

Sverigekontakt

En tidning för all världens svensktalande | Nr 4 • december 2008

Riksföreningen
Sverigekontakt

100 år

Internationell nationalism

Riksföreningen 100 år

Lennart Limberg (red.)

Jubileumsskriften ”Internationell nationalism” beskriver Riksföreningens hundraåriga historia och ger samtidigt inblickar i samhället under de olika perioder som föreningen verkat i. Boken är på nästan 500 sidor, inbunden och illustrerad med många bilder. Den kan köpas från kansliet för 200 kronor vartill kommer porto-kostnad. Skicka beställningen till sonia.linusson@sverigekontakt.se

KLAPPJAKT? DU KAN SLUTA LETA NU.

Hos oss hittar du den perfekta julklappen till dina utländska vänner. Svenska institutets bokhandel, Sweden Bookshop, erbjuder Sveriges bredaste sortiment av översatt svensk litteratur och böcker om Sverige. Välj bland 3000 titlar på 47 olika språk. Du hittar oss på Slottsbacken 10, granne med Slottet. Vardagar har vi öppet mellan 10-18. Under adventshelgerna har vi även lördagsöppet mellan 11-16.

På nätet har vi så klart öppet dygnet runt:
Swedenbookshop.com.

**SWEDEN
BOOK
SHOP**
Sweden in 47 languages

Sverigekontakt

utges av

Riksförningen Sverigekontakt

*

Riksförningen Sverigekontakt har medlemmar över hela världen som talar svenska och är intresserade av Sverige, svenskt språk och svensk kultur. Föreningen är en ideell organisation med ursprungligt ändamål att hjälpa svenskar och svenskättlingar i utlandet att bevara kontakten med det gamla landet. Numera är verksamheten framför allt inriktad på att främja det svenska språket i världen.

Redaktör och

ansvarig utgivare: Lars Björkman

Layout: Anette Hermansson

Tryck: Mediaprint Uddevalla AB, 2008

Foto: Lars Björkman där ej annat anges

ISSN 0346-2439

Riksförningen Sverigekontakt

Box 53066

SE-400 14 Göteborg

Tel. 031-81 86 50

Fax 031-20 99 02

info@sverigekontakt.se

Besöksadress: Dicksonsgatan 6

Postgiro: 4 05 80 - 3

Bankgiro: 420-5670

Sverigekontakt 4/2008

95:e årgången

Lösnummerpris 15:00 kronor.

För ej beställda manus ansvaras ej.

www.sverigekontakt.se

Omslag: Föreningens ordförande hälsar gästerna välkomna till jubileumsmiddagen på Börsen i Göteborg.

Från Dicksonsgatan

DET VAR EN STRÅLANDE FEST! Det tyckte alla de som deltog och har hört av sig efter föreningens 100-årsjubileum. Glimtar från tredagarsevenemanget finns i tidningen. Redan omslaget visar galamiddagen i Börsens magnifika stora sal med 155 gäster som umgicks, åt och lyssnade på musikunderhållningen. Dagen innan middagen inleddes jubileet med seminariet "Svenskan i världen – Vad gör den där?" på Jonsereds herrgård. Ulla Berglindh ger oss en sammanfattning av mötet längre fram i tidningen. Därefter följde presentationen av vår jubileumsbok "Internationell nationalism" på Göteborgs universitet. Vid samma tillfälle kunde de av våra gäster som så önskade hylla föreningen och det var ett tjugotal som stegade upp i talarstolen. Det ger en bild av föreningens kontakter om vi nämner vilka organisationer talarna representerade: Svenska Akademien, Svenska Emigrantinstitutet i Växjö, Föreningen Svenskar i världen, Göteborgs lokalförening av Sverigekontakt, Emigrantregistret i Karlstad, Billströmska folkhögskolan, Hanaholmens kulturcentrum i Helsingfors, Lützens borgmästare, Tartu universitet i Estland, Vasaorden av Amerika, Nordmanns-Förbundet i Oslo, Allsvensk Samling på Åland, Svenska Institutet, Schweden-Kontor i Greifswald, Polsk-Svenska föreningen i Wrocław, Svenskläraryöreningen i Finland, Sverigekontakt i Finland, Helsingfors universitet och Lützenfonden.

I detta det sista numret av Sverigekontakt under jubileumsåret har vi velat ge plats för beskrivningar av olika aktiviteter som brukar pågå under året. De flesta av lokalföreningarna har bidragit med rapporter om vad de gör under rubriken "Från lokalföreningarna". Det varierar lite från år till år men sammantaget hoppas vi det illustrerar vad som sker runt om i Sverige och Finland. Vi har också, mycket glädjande, fått en rapport från Svenska klubben Nordstjärnan i Alberta, Kanada, med tillbakablickar på klubbens historia och beskrivning av månadsmötena med svenska kulinariska upplevelser. I den klubben skulle man enbart tala svenska. De som där, på 1930-talet, använde två eller fler engelska ord i rad fick böta 5 cent per ord. Undras hur många cent man skulle få in t.ex. på svenska bussar idag med den regeln.

Forskningsprojektet Göteborgs-Emigranten, en gren av Sverigekontakt, som har många år på nacken och som lagt fram sex rapporter sedan 1983 presenteras i tidningen. En annan verksamhet kopplad till föreningen, Lützenfonden, hade ett hektiskt år 2007 då kapellet på minnesplatsen fyllde 100 år och det var 375 år sedan det ödesdigra slaget stod. Lützenfondens sekreterare beskriver hur hon fortsätter att få förfrågningar om föreläsningar från olika länder och hur 1632 års händelser också inspirerar till doktorsavhandlingar och samlar folk till konferenser.

Som vanligt har vi fått in intressanta artiklar om språk, litteratur och de olika aktiviteter som organiseras för att stödja dem som vill lära sig eller förbättra sin kunskap i vårt

svenska språk. Bland dessa kan vi läsa om Nils Holgersson – världens bästa läsebok, om hur en armenisk akademiker ser på sin flerspråkighet, om översättarens komplexa och ofta undervärderade arbete, om varför många tycker det är värt att studera svenska av en av de första som bedrev svenskundervisning för utlänningar 1945, om den årliga informationsdagen på Hanaholmen om det svenska samhället, om vårt årliga fortbildningsseminarium för svensklärarna i Baltikum, om en skolresa från Stuttgart till Stockholm, om konferensen i Vancouver för Nordamerikas svensklärare för att fördjupa kunskaperna i vårt språk och vår kultur, om svenskundervisningen i Ukrainas Gammal-svenskby som nyligen hade kungaparet på besök, om centret för svenska studier i Minsk där vi från Sverigekontakt för första gången genomförde ett seminarium i början av november, om svenskundervisningen vid Hankuk University of Foreign Studies i Seoul och varför den startat redan 1974. Det är rätt märkligt så mycket som pågår hela tiden och på så många håll i världen för alla dem som vill ta till sig det svenska språket och därmed också lära sig om vårt land och vad som händer här.

Tidningen återger också den fjärde och sista rapporten från den stora resan till alla de platser med svensk anknytning som finns i det stora landet i väster. Denna gång är det Mellanvästern som besöks. Historien om den fascinerande svenska personligheten Vivi Täckholm som ägnade större delen av sitt liv åt Egyptens flora avslutar jubileumsårets sista nummer av tidningen. Men Sverigekontakt vill inte vila på sina lagrar, inte ens under jubileumsåret, och vår ordförande gör därför i sin spalt en utblick framåt i tiden. Några av våra uppgifter är bundna på olika sätt men kanske kommer andra delar att förändras. Vi verkar tillsammans med Svenska Institutet och andra aktörer inom svenskundervisningen och när förutsättningarna ändras så får vi försöka anpassa oss därefter. Vi räknar naturligtvis med att fortsätta med de aktiviteter som vi brukar och kommer att göra förbättringar och anpassningar där det behövs. Vi skall också ge ett handtag till de svenska skolorna i Afrika i början av nästa år och vi skall lägga en bas för framtida verksamhet genom att göra en så komplett kartläggning som möjligt av vem som bedriver svenskundervisning var någonstans i världen på vilka nivåer, med vilka resurser och vi skall se vad vi kan göra för att mest effektivt stödja undervisningen. Vi behöver all hjälp vi kan få för att genomföra detta på bästa sätt och vi välkomnar alla kontakter som tas med oss för att nå våra gemensamma mål.

Slutligen önskar vi alla inom Sverigekontakt alla medlemmar och övriga läsare en God Jul och ett Gott Nytt År!

*Lars Björkman
generalsekreterare*

Foto: Helena Paulin-Sromberg

Riksförbundet Svenska Riksförbundet firar vid månadsskiftet november–december sitt 100-årsjubileum. Födelsedagen infaller egentligen den 3 december. Till 100-årsjubileet utkommer en jubileumsskrift med titeln *Internationell nationalism*. Den drivande kraften bakom boken har vår tidigare generalsekreterare Lennart Limberg varit. I ett avslutande kapitel ger jag där min syn på den roll svenska språket i olika former spelar i världen. Jubileet ger på ett naturligt sätt anledning till historieskrivning och tillbakablickar, men i mitt bidrag blickar jag också framåt. Det har ansetts motiverat att ett utdrag återges här i tidningen. Jag ber att få önska alla medlemmar och alla andra vi har kontakt med en god avslutning på jubileumsåret och hoppas få träffa så många som möjligt vid själva jubileumsarrangemangen. Förre än man anar är det vardag igen. Då hoppas jag vårt goda samarbete fortsätter som hittills.

Bo Ralph
ordförande

Svenskan i världen imorgon

Det är som bekant inte mycket som man vet så litet om som framtiden. Hur svenskan i världen kommer att ta sig ut framöver är följaktligen skrivit i stjärnorna snarare än i sten. [...] Att objektivt försöka beskriva var insatser kommer att behövas i fortsättningen går inte. Av historien – även den senaste – lär vi att förutsättningarna för åtgärder från föreningens sida kan ändras ganska snabbt. Vi var tidigt ute i de nya fria staterna bortom Östersjön, men nu är dessa redan inlemmade i EU och kräver inte i samma utsträckning vår uppmärksamhet på sina interna angelägenheter. Däremot kan det vara på sin plats att här redovisa hur föreningen föreställer sig att dess roll kan se ut under de närmast kommande åren i mera allmänna ordalag.

Det formella uppdraget

Föreningens verksamhet styrs av en del formella villkor, som redan påpekats. För närvarande uppbär föreningen statsbidrag för att stödja svenska skolor i utlandet och olika typer av vuxenundervisning. Så länge statsbidrag utgår fortsätter naturligtvis denna verksamhet som tidigare. För att kunna använda tillgängliga medel på effektivast möjliga sätt är det

emellertid hela tiden nödvändigt att förnya analysen av var de mest akuta behoven finns. Bilden kommer därvidlag säkert att ändra sig. Hittills har statsbidragen använts för vissa grundläggande uppgifter (t.ex. bokgåvor till skolorna), medan externa medel som söks till särskilda riktade ändamål, unikt formulerade i varje enskilt fall, fått komplettera. En ofta anlitad viktig bundsförvant i sådana sammanhang har Oscar Ekmans stiftelse för Sverige i utlandet varit.

I ändamålsparagraferna till de donationer som föreningen mottagit genom åren förekommer i flera fall passusar om vad medlen skall användas till. Sådana formuleringar styr vår verksamhet i högre grad än vad kanske såväl medlemmar som utomstående tänker på i allmänhet. Normalt uppstår inga problem, eftersom de ändamål som stipuleras till stor del sammanfaller med föreningens tradition och självvalda policy, men man får aldrig tappa bort denna aspekt. Detta får exempelvis till följd att Finland alltid står på föreningens dagordning.

Till de formella förutsättningarna hör också avstämningen av verksamheten mot Svenska institutet. Statsbidraget går över SI:s budget, och ett nära samarbete mellan denna myndighet och föreningen äger rum alltsedan SI inrättades omedelbart efter andra världskriget. [...]

På denna punkt kan man möjligen se en förändrad bild tona fram. SI har nyligen utarbetat ett policydokument för sitt kommande arbete, som varit ute på remiss och nu är under bearbetning. Av det preliminära förslaget framgår, att SI vill differentiera sitt stöd till den utländska svenskundervisningen och samla sina krafter kring ett mindre antal universitet, som bedöms ha särskilda förutsättningar att motsvara SI:s intentioner. Om dessa planer genomförs förefaller det som om vissa universitet skulle få räkna med mindre hjälp från SI framöver, rimligen i första hand sådana universitet som inte har någon lektor tillsatt med SI:s biträde. Det vore därför naturligt att den hittills strikta uppdelningen mellan akademisk och icke-akademisk svenskundervisning luckrades upp en aning, så att föreningen hade möjlighet att lämna stöd till de instanser som hamnar utanför SI:s centrala satsning. En utveckling av detta slag är så mycket mer befogad som SI under senare år visat ett ökande intresse för den icke-akademiska undervisningen och på ett naturligt sätt, såsom statlig myndighet, bär det övergripande ansvaret för stödet till all svenskundervisning utomlands.

Ansvarsfördelningen mellan SI och föreningen kan således förutses bli föremål för en översyn. Under alla omständigheter lämnas stora områden i världen utanför SI:s omedelbara ansatser redan såsom det nu är; exempelvis har tidigare ansträngningar att etablera samarbete med institutioner i Afrika inte lett till några bestående resultat. Där har föreningen för några år sedan närmat sig den kompletterande undervisningen i några länder (t.ex. Egypten), förutom att boksändningar utgår regelbundet till de svenska skolor som finns. Med ekonomiskt stöd av Oscar Ekmans stiftelse för Sverige i utlandet kommer en nätverkskonferens att genomföras i föreningens regi i februari 2009. Efter utvärdering av denna satsning kan man tänka sig fler kommande initiativ i Afrika, vilket skulle markera en helt ny inriktning för föreningens del. Försök har tidigare gjorts att med läromedel på svenska stödja somaliska invandrare i Sverige som återvänt till sitt hemland; i den hemvändande gruppen fanns många barn som påbörjat skolgång i Sverige. Insatser av denna typ bör övervägas på ett mera generellt plan (se nedan om återflyttare).

Geografisk fördelning av stödet

Troligen uteblir mera dramatiska omfördelningar av föreningens resurser under de kommande åren. Inte så lite av verksamheten styrs trots allt av de formella förutsättningar som just antytts. Om man utgår från en geografisk indelning skulle man på goda grunder kunna tänka sig att den närmaste framtidens insatser antar en allmän profil av det slag som skisseras i det följande.

En viss tonvikt på *Finland*, framför allt stöd till skolbarns och ungdomars svensk-kunskaper, garanteras genom donationshandlingar som omfattar en del av föreningens egna tillgångar. Här har också på senare år en del initiativ tagits som krönts med stor framgång. Bland annat har föreläsnings- och visturnéer vid skolor i Finland genomförts. I det senare fallet har texterna studerats i förväg och diskuterats i samband med att visorna framförts till levande musik. Liknande arrangemang planeras nu med svenska skådespelare, som engageras särskilt för uppläsning av svenska texter. Ett effektivt samarbete med Svenskläraryöreningen i Finland har utvecklats under årens lopp, och detta förväntas fortsätta. I samarbetet ingår också deltagande i Svensk-läraryöreningens årsammankomster och anordnande av sommarkurser i Sverige

för Svenskläraryrkeförbundet medlemmar. En annan viktig samarbetspartner i Finland är Svenska Folkskolans Vänner samt givetvis den lokala föreningen inom Riksföreningen Sverigekontakt.

Inför jubileet 2009 i Finland har man startat ett projekt med beteckningen »Svenska nu», som har formen av ett nätverk för svenska språket och kulturen i Finland. Riksföreningen Sverigekontakt är genom sin ordförande representerad i projektets delegation. Föreningen har redan i någon mån kunnat bidra till nätverkets verksamhet. Det finns all anledning att räkna med ett fortsatt starkt engagemang för Finland från föreningens sida, med tanke på såväl de förpliktelser föreningen har som den aktualitet märkesåret 2009 skapar.

Även med *Estland* har föreningen knutit starka band. Svenska folkhögskolan i Estland är en nära samarbetspartner, liksom Aibolands museum; föreningen har deponerat en del egna föremål på museet i Hapsal. Med svensklärarna i Estland upprätthålls nära kontakter. Under en följd av år har under hösten en fortbildningskurs för svensklärare i Estland, Lettland och Litauen genomförts på olika ställen i dessa länder. Därvid är lärarna från Estland alltid i majoritet, men sammankomsterna tycks ha en mycket viktig funktion att fylla. Vissa år har de arrangerats i samarbete med SI. Föreningen är angelägen om att dessa kurser blir ett återkommande inslag i kontakterna med länderna på andra sidan Östersjön, även om formerna efterhand kan komma att omprövas.

Intresset för svenskan är starkt i *Östeuropa*. En livlig svenskundervisning på alla nivåer förekommer i Polen. Föreningen har hittills inte haft någon systematisk kontakt med denna, men nu planeras en nätverkskonferens till 2009. Det är föreningens avsikt, att insatserna i Polen skall intensifieras under den närmaste tiden.

Även med Ryssland, Vitryssland och Ukraina har kontakterna hittills mest inskränkt sig till punktinsatser på förekomsten anledning. I Vitryssland har en kurs i Minsk och skolbesök i Vitebsk genomförts under hösten 2008; en uppföljning i någon form är planerad. Med den skandinaviska skolan i Kiev har kontakter redan etablerats. Hur det fortsatta samarbetet där skall gestalta sig är för närvarande föremål för diskussion. Ryssland har av tradition haft en stark svenskundervisning med imponerande resultat, men denna har till stor del varit förlagd till universiteten. Funktionsuppdelningen mellan föreningen och SI har gjort att Ryssland på sista tiden spelat en mindre fram-

trädande roll i föreningens verksamhet. Även på denna punkt är det troligt att läget kommer att ändras inom kort. Man kan därvid bygga vidare på bland annat de kontakter med skolor i Pskov och Petrozavodsk som tidigare förekommit.

Vad som inträffar för föreningens del i *övriga delar av världen* har till stor del att göra med vilka beslut som fattas inom andra instanser, framför allt SI. Chile har en stor kontingent svenskkunniga återvändare; i Valparaiso kan man klara sig hyggligt på svenska. Denna grupp är naturligtvis heterogen, och de som över huvud taget kan betraktas som svenskar i någon mening är i allmänhet barn till framför allt 1970-talets invandrare i Sverige. Inom denna kategori finns det många som förenar ett starkt intresse för Sverige med sitt nya liv i Chile. Det finns en stor potential för att en insats från föreningens sida skulle bära rik frukt.

På många håll i Sydamerika finns det mer traditionella svenska sammanslutningar, framför allt i stora städer som Buenos Aires och São Paulo. Föreningen har tidvis upprätthållit kontakter med svenska klubbar och liknande organisationer och i många fall kunnat göra tillfälliga insatser. Någon systematisk kartläggning av vilket behov man i Sydamerika kan tänkas ha av föreningens stöd har emellertid aldrig genomförts. Planer på en sådan föreligger emellertid nu.

Under 2008 har den svenska skolan i Addis Abeba (Etiopien) och den skandinaviska skolan i Maputo (Moçambique) haft besök från Sverige; kontakter med den svenska skolan i Nairobi har också förekommit. De speciella förhållandena i Afrika visade sig i allra högsta grad motivera särskilda insatser där från föreningens sida. Den nätverkskonferens som planeras till 2009 har redan berörts. Som ett resultat av denna hoppas föreningen få fram tydligare indikationer om hur en framtida satsning på Afrika bör utformas.

I Asien finns på flera ställen ett latent behov av stöd från föreningen. Förhållandevis starkt intresse för svenska har noterats i Indien (framför allt New Delhi), Kambodja och Thailand, delvis också Kina. I såväl Kina som Japan finns det avancerad svenskundervisning, men denna ligger på akademisk nivå och har hittills därför inte kallat på föreningens uppmärksamhet. Rutinmässigt utgår naturligtvis samma stöd till exempelvis svenska skolor i dessa områden som till alla andra. Svenska skolan i Peking är en av de få svenska utlandsskolorna som växer för närvarande.

Även i Australien och på Nya Zeeland har undervisningen i svenska hållit hög klass och dragit till sig mycket studenter.

Emellertid motverkas SI:s och föreningens strävanden i dessa stater av den officiella universitetspolitik som förs. Den är det naturligtvis svårt att rå på. Uppmärksamheten bör emellertid vara riktad på vad som sker framöver. Föreningen har haft kontakt med svenskundervisningen i Australien så sent som under våren 2008.

Forskningsuppgifter

Riksföreningen Sverigekontakt har under en längre tid bedrivit emigrantforskning i samarbete med Göteborgs universitet. Den internationella verksamhet med sikte på svenskan som här beskrivits är i högsta grad ett angeläget ämne för vetenskaplig behandling. Redan en kartläggning av de lokala traditioner och specialiteter som utvecklats på olika håll i världen vore av stort värde. Nordister utanför Norden har alltid (dvs. så länge universiteten sysslat med ämnet nordiska språk) lämnat viktiga bidrag till den gemensamma forskningsverksamheten, men universiteten i Sverige – och egentligen också i de andra nordiska länderna – har tidvis visat en tendens till att inte riktigt ta kollegerna vid de utomnordiska universiteten på fullt allvar, trots att de vunnit intressanta resultat. Man visar dem välvilja, beundrar deras praktiska språkfärdighet och noterar en aning förvånat att högt kvalificerade specialister är professionellt sysselsatta med våra språk. Ändå verkar det ibland som om detta inte riktigt angick oss.

Orsaken kan säkert delvis sökas i den vanliga etnocentrismen; man förutsätter att det egna är bäst, särskilt som det i detta fall är vi själva som utforskar våra egna språk och kulturer – och det kan man ju tycka att vi vore bäst skickade att göra. Ofta relaterar utländska kolleger svenska eller nordiska förhållanden till sin egen kulturkrets. Då kan vår bristande kunskap om denna skapa en känsla av alienation hos oss. En annan orsak till vår misstänksamhet kan vara de jämförelsevis begränsade vetenskapliga miljöer som de främmande nordisterna ibland verkar i, en annan att deras främsta uppgift i många fall består i just praktisk färdighetsträning, något som av grundliga skäl är mindre prestigefyllt. Den samlade prestation som denna kategori forskare kan redovisa är under alla omständigheter betydande, och den borde analyseras och beskrivas i ett ämneshistoriskt perspektiv.

Det är av flera skäl olyckligt om den svenskverksamhet som bedrivs utanför landets gränser nonchaleras. Alltför lätt fastnar man i etablerade forskningstraditioner och inrotade maner. Det utifrån-perspektiv som på ett naturligt sätt anläggs av utländska forskare är ofta upp-

→

friskande och kan öppna ögonen på de inhemska specialisterna. Härtill kommer att de utländska nordisterna kanske är verksamma vid små enheter, om man ser till specialiseringen, men dessa är inte sällan infattade i en större vetenskaplig miljö med stolta internationella traditioner, som närmast får våra egna universitet att verka provinsiella. Det finns sålunda all anledning att välkomna och tacksamt ta del av de erfarenheter som redovisas vid de främmande institutionerna.

En annan infallsvinkel riktar sig mot

själva språket. Svenskan har undersökts från alla möjliga utgångspunkter: modersmålstalares svenska, invandras svenska, svenska som andraspråk, svenskan i kontrast till andra enskilda språk eller språkgrupper osv. Något som till stor del försumrats är emellertid de eventuella återkommande egenheter som kan iaktas generellt i icke-svenskars svenska, oavsett vad talarna själva har för modersmål. Det är en rimlig tanke, att sådana drag i utlänningars svenska som tenderar att återkomma har med svenskans struktur att göra, särskilt om infor-

manterna själva har olika modersmål. Jag lanserade detta forskningsområde i samband med återkommande överläggningar mellan Svenska institutet, Riksföreningen Sverigekontakt och Göteborgs universitet kring mitten av 1990-talet men har aldrig själv haft praktisk möjlighet att starta något projekt kring denna fråga. Föreningen har goda förutsättningar att tillsammans med en lämplig samarbetspartner befrämja forskning på området i fråga. Det är näst intill jungfrulig mark.

Svenskan i världen – vad gör den där?

Som en del i jubileumssyran anordnades ett seminarium på Jonsreds herrgård, Göteborgs universitets nya arena för det goda samtalet.

Med utgångspunkt från den statliga utredningen *Svenskan i Världen* (SOU 2007:9) omfattade dagen korta inledningar och långa tankar. För att beskriva dagen linjärt och kronologiskt: Bo Ralph inledde med en kartläggning om ”Svenskorna i världen”, och de äro mångahanda. Erland Ringborg som varit ordförande för utredningen berättade om direktiv, resultat och dess fortsatta öden i remiss och mottagarperspektiv. Anja-Riita Ketokoski-Rexed, med lång erfarenhet som finsk generalkonsul i Göteborg, hade pragmatiska och kloka synpunkter på svenskan som kontaktyta. Svenska Institutets representant Charlotta Johansson talade om universitetskontakterna och de svenska lektorerna, undertecknad kompletterade med fortbildningen av lärare i andra svenskundervisningsdistributionsorganisationer, skolor, Volkshochschulen, etc. och ordföranden i SUF, (Svenska utlandsskolors förening) Margareta Herstad-Holmqvist, informerade om Svenska skolor, Europa-skolor, distansundervisning och kompletterande undervisning.

Kartbilden, jordgloben, är ett annat sätt att konkretisera dagens seminarieamtal – svenskundervisning bedrivs på 220 universitet med stöd av SI, i 98 länder har Sverige-kontakt kontakter, det finns ca 30 svenska skolor i fyra världsdelar och 3500 elever över hela jorden läser svenska som ”hemspråk” – som termen lydde nyligen här hemma när vi menade invandrade språk – ”kompletterande svenska” är termen.

Och svenskornas olika skepnader finns som modersmål, som finlandssvenska, som gammalsvenskbysvenska, i baltisk, nordamerikansk, sydamerikansk, utvandrad, återvandrad, andraspråk – och främmandespråkform. Minst.

*Ulla Berglindh talar om lärarfortbildning. Åhörarna på bilden är Bo Ralph, ledamot av Svenska Akademien och ordförande i Riksföreningen Sverigekontakts styrelse, Erland Ringborg, Regeringskansliet och huvudansvarig för utredningen *Svenskan i världen* och Charlotta Johansson, Svenska Institutet.*

Svaret på seminariets fråga Vad gör svenskan i världen? är ganska lätt att besvara – intressantare är följdfrågan; varför då då? Varför börjar man studera ett språk med ”omvänd ordföljd, grav accent och böjda adjektiv” som en rad lyder i en vers om svenskundervisningsstöd.

Skälen är varierande: rent språkligt, lingvistiskt intresse, föreställningen om Sverige som demokratisk och kulturell förebild, återkommande vistelser i dalsländska och småländska torp, arbete och studier, Sverige som hopp och livlina i samhällen med inskränkta demokratiska rättigheter.

Den mest spännande frågan under dagens intensiva samtal blev dock kanske denna – vad gör vi nu då? Hur ser fortsättningen ut med svenska språket i nytta och nöje i världen? Hur tar man tillvara den dubbla kulturbärande-kompetens som tusentals barn och familjer besitter? Hur kan vi utvidga svensk lärarutbildnings utlandspraktik? Öka kulturmöten via översättningar av svensk litteratur? Skaf-

fa resurser till forskning i ”svenska 3” – svenskan utanför den svenska geografiska gällandeytan? Svenska läromedel, specialskrivna? Intensivare och delvis nya samarbetsformer mellan de olika organisationerna?

Sture Allén sammanfattade och elaborerade suveränt om språklag och Sverigebild, EU-svenska och humaniora, Dalin och sommarkurser på Tjörn, Akademien och SAOL+, och om svenskan som ett av världens stora språk.

Vi kommer att ha mycket arbete framför oss.

Ulla Berglindh
ulla.berglindh@ped.gu.se

PS Så småningom kommer en samlingsrapport kring tre Jonsredsseminarier: Orden i Norden, om mediasamverkan i Norden, detta nu beskrivna, och ett planerat om De nordiska orden på Jorden – om fredsmäklande och internationell medling.

Från lokalföreningarna

Med anledning av föreningens jubileum har det influerat rapporter från många av våra lokalföreningar med beskrivningar av olika aktiviteter i det förgångna, i nutid och sådana som planeras.

Gunnar Fjellander guidar vid turning torso i Malmö. Foto Ulgard Goldammer.

Tysk-kontakt i Malmö-Lund

I ändamålsparagrafen av Riksföreningen Sverigekontakts stadgar återfinns passusen att ”stödja deras (dvs. icke-svenskars) intresse för språkliga och kulturella kontakter med Sverige”.

Detta försöker vi i Malmö-Lunds lokalförening förverkliga genom återkommande kontakter med svenskstuderande tyska grupper och då särskilt med Deutsch-Schwedische Gesellschaft i Stralsund. Stralsundarna och vi träffas regelmässigt vartannat år, ena gången med tyskt värdskap och andra gången med svenskt.

Nu i mitten av september 2008 tog vi över ett veckoslut emot en grupp stralsundare och hade tillsammans med dem ett program som bl.a. innefattade lunch i Turning Torso – 190 meter upp i luften! Det blev också rundvandring i det omgivande, spännande bostads- och fritidsområdet. Vi besökte också det relativt nya bostadsområdet Jakriborg – en 1500-talspastisch med höga smala hus med gaveln mot den slingrande gatan, men inuti är de helt moderna. I Lund besökte vi ”Kulturen” men främst Skissernas Museum, där bl.a. konstnärers förarbeten till kända offentliga utsmyckningar kan beskådas. Men här förekommer också moderna, nyskapande utställningar, t.ex. just då en Prins Eugen-utställning – mycket personligt utformad av Carl-Johan De Geer.

Både rent vädermässigt och i överförd betydelse var det sol och värme över våra gemensamma dagar och över våra övningar i att uttrycka oss på varandras språk.

Jag tror att vi alla – antingen vi kommer från norra eller södra sidan av Östersjön – ser fram emot nästa mötestillfälle

Gunnar Fjellander
ordförande
gunnar.fjellander@comhem.se

Göteborgs lokalförening genom tiderna

Göteborgs lokalförening av Riksföreningen Sverigekontakt har en historia som är tätt sammanbunden med Riksföreningens genom att dess säte kom att vara i Göteborg och genom det faktum att det inte fanns någon lokalförening i Göteborg förrän 1927. Riksföreningen grundades i Stockholm år 1907. En kommitté bildades som arbetade med förutläggningarna för föreningen i 2 år. Avsikten var att förlägga kansliet till Stockholm. Av detta blev dock intet. Intresset för föreningen var större i Göteborg – donatorernas stad. Donationer fick en stor betydelse och är än idag en förutsättning för föreningens verksamhet.

Svenska Amerika Linien kom att spela en stor roll i föreningens liv. Dess chef och grundare Dan Broström blev också föreningens ordförande från 1919 till 1925, då han omkom i en trafikolycka. Föreningen kunde ha olika evenemang på Svenska Amerika Liniens båtar när de låg i hamn i Göteborg. Årsmöten och jubileer anordnades ombord. Vid något tillfälle gjordes även en kryssning i Östersjön med 450 medlemmar.

Fram till 1927 fanns det ingen lokalförening i Göteborg. Göteborgarna var genom medlemskap direkt anslutna till Riksföreningen. Då Riksföreningens stadgar 1927 ändrades, så att varje lokalförening fick rösträtt i förhållande till antalet medlemmar – såsom det fungerar fortfarande – bildades en lokalförening i Göteborg. Fram till 1930 hade föreningarna i Malmö, Helsingfors och Stockholm det största antalet medlemmar, men därefter har lokalföreningen i Göteborg varit störst. Så är det även idag, även om dagens medlemsantal – ca 200 – inte går att jämföra med det som en gång var. Under några av de aktivaste åren var medlemstalet uppe i 1800 personer.

Lokalföreningens förste ordförande var assuransdirektören Axel Rinman. Han blev sedermera medlem av Riksföreningens styrelse och dess ordförande.

En namnkunnig ordförande var Bengt Hellekant, präst i Annedals församling i Göteborg. Med honom som reseledare gjordes 70 resor till Lützen under DDR-tiden. Många, som var med, kan vittna om hur Bengt Hellekant vid olika tillfällen lyckades dupera tullare och gränspolisier och om att kaffe, schampo och biblar fanns med i bagaget. Staden Lützen har visat sin uppskattning genom att döpa ett område vid Gustav II Adolfs minnesplats till Dr Bengt Hellekant Platz.

En annan ordförande var Bengt Arnholm, f.d. skoldirektör i Kungälv. Han var dessutom skattmästare i Riksför-

eningens styrelse. Tack vare Bengt Arnholms insatser tog sig föreningen igenom en besvärlig tid och kunde fortsätta sin verksamhet.

Av lokalföreningens 200 medlemmar brukar 25–50 personer delta i resor och lyssna till föredrag. Medlemmar ur föreningen har under Per Clemenssons ledning gjort en insats för Riksföreningen genom att under 2 år medverka till att Riksföreningens stora fotosamling blivit sorterad och registrerad. Arbetet pågår nu med att digitalisera materialet för utläggning på nätet. Bland många av medlemmarna uppskattade aktiviteter var en arkivkurs, där vi under Per Clemenssons ledning lärde oss nyttiga ting om hur man vårdar och sorterar sitt eget eller andras arkiv. Inför 2009 undersöker vi intresset hos medlemmarna att delta i en kurs i arkivvård för att senare hjälpa till att ordna Riksföreningens arkiv.

Snart avslutas vårt åttioförsta år först genom att delta i Riksföreningens jubileum och därefter med en traditionsenlig advents- och luciafest i kansliets lokaler på Dicksonsgatan i Göteborg. Lokalföreningen i Göteborg har förmånen att kunna disponera Riksföreningens trivsamma lokaler för diverse begivenheter. Det är vi tacksamma för! Det bidrar säkert till att många gärna kommer.

Angela Falkengren
ordförande
angela@falkengren.se

Sverigekontakt i Finland r.f.

Visst är kontakten med Sverige viktig för oss finlandssvenskar, problemet är bara att mycket få av oss känner behov av en speciell förening som sköter den. De flesta finlandssvenskar har gjort semesterresor till Sverige och många har vänner och släktingar som är bosatta där. Vi följer med intresse med aktuella händelser i Sverige och det finns redan många föreningar som har livliga kontakter med motsvarande föreningar i Sverige.

Mellan Riksföreningen (Lennart Limberg) och Svenska folkskolans vänner

(SFV) i Helsingfors (Christoffer Grönholm) existerade redan ett gott samarbete. När sedan den finlandssvenske Ernst G. Knappe, bosatt i Göteborg, 1991 utsågs till Riksföreningens ordförande, var tiden mogen att inom SFV grunda en lokalförening, Sverigekontakt i Finland.

Verksamheten inleddes 1992 med en av initiativtagarna, eldsjelen Irina Matvejew, som ordförande. Medlemmar rekryterades bland SFV:s medlemmar.

Många goda förslag till verksamhet diskuterades under årens lopp men tyvärr kunde de flesta av dem av en eller annan orsak inte förverkligas. Kontakterna mellan Riksföreningen upprätthölls genom ömsesidiga besök, bl.a. betecknades ett besök av lokalföreningen i Västervik som mycket lyckat och gav upphov till fortsatta kontakter mellan deltagarna.

I Riksföreningens överstyrelse representerade direktör Ann Sandelin sedan 1997 finlandssvenskarna och i Sverigekontakt i Finland rf:s styrelse invaldes hon 1999.

I Riksföreningens överstyrelse efterträddes hon 2007 av fil.lic. Anita Schybergson.

Irina Matvejew meddelade 1998 att hon önskade avgå som ordförande och en ny ordförande utsågs. Irina Matvejew avled i november 1998. Efter den drivande kraftens bortgång blev det allt svårare att väcka intresse för verksamheten. SFV som hittills bistått föreningen ansåg att den nu, om den ville fortsätta verksamheten, borde stå på egna ben. Vid årsmötet 2001 behandlades ett förslag att upplösa föreningen men med anledning av ett brev från Lennart Limberg och en framförd protest beslöts ännu kontakta svensklärarna i Finland.

Uppropet resulterade i att en ny styrelse kunde utses med fil.mag. Raija Lehto, tidigare ordförande för Svensklärarna i Finland, som ordförande. Av den gamla styrelsen kvarstod endast Ann Sandelin, medlemmen i överstyrelsen. Nu fick verksamheten en helt ny inriktning. Tack vare att de fyra nya styrelsemedlemmarna är svensklärare (lärare som undervisar svenska i finskspråkiga läroinrättningar) riktas intresset på svenskundervisningen i de finskspråkiga läroinrättningarna. Verksamheten består nu huvudsakligen av två projekt.

På våren utdelas 600 svenska stipendieböcker till landets ca 430 finskspråkiga gymnasier. Böckerna doneras främst av de finlandssvenska förlagen och mottagare är abiturienter som utmärkt sig i och visat intresse för svenska språket.

På hösten ordnas ett seminarium kallat SVERIGEPAKET i samarbete med bl.a. Hanaholmens kulturcentrum. Till seminariet kallas finskspråkiga studerande vid både yrkesskolor, högskolor och uni-

versitet i Helsingfors med omnejd. Den höst deltog ca 150 studerande i det populära seminariet i vars program ingår både ståuppkomiker och andra medverkande från Sverige, grupparbeten, paneldiskussioner och filmföreläsning.

Samarbetet med Riksföreningen har stor betydelse både för vår förening och för svensklärarna i Finland. Föreningens projekt stöds av finlandssvenska fonder, men de medel vi har till förfogande för den normala verksamheten är mycket små. Vår verksamhet stöder svensklärarna men bara ett fåtal av dem är intresserade av att bli medlemmar i vår förening då de flesta redan hör direkt till Riksföreningen. Tack vare att de flesta av de ursprungliga medlemmarna förblivit oss trogna och att en del nya medlemmar anslutit sig har ekonomin ändå varit stabil.

Några nya verksamhetsformer är inte aktuella så länge allt sköts av frivilliga krafter, men vi hoppas att den nuvarande verksamheten, som blivit väl emottagen på alla nivåer, skall kunna fortsätta så länge den behövs.

Berit von Troil
sekreterare
berit.troil@welho.com

Östergötlands lokalförening

Vår lokalförening har få medlemmar och inte så många medlemsaktiviteter. Vi brukar dock förlägga våra årsmöten på olika orter i länet, där vi samtidigt ordnar kulturella aktiviteter. Så har vi t.ex. besökt kanalmiljön i Söderköping, bruksmiljön i Åtvidaberg och Gamla Linköping.

Vi har även haft årsmöten tillsammans med Västerviks lokalförening.

Till sommaren 2009 planerar vi en resa till Estland och Lettland. Vi startar i Riga för vidare besök i Skangal. Därefter far vi till universitetsstaden Tartu (Dorpat). Resan innefattar även vistelse i Tallinn där det kulturella utbudet är stort

Återfärden till Riga går via Nuckö, gammal svenskbygd, Hapsalu (Elon Wikland) och Pärnu. Resan, som är öppen för icke medlemmar, är tänkt vara i fem dagar. Vi hoppas att den ska hjälpa oss att rekrytera nya medlemmar.

Erik Valegård
ordförande
erik.valegard@atvidaberg.se

Stockholmsreflektioner

Mitt upp i alla festligheter för firandet av Riksföreningens 100 års jubileum, har jag upptäckt att lokalföreningen i Stockholm borde i år ha firat sitt eget 90 års jubileum. Det var nämligen under hösten

David Holm, ordförande i Stockholms lokalförening.

1918, som Vilhelm Lundström inspirerade till grundandet av lokalföreningen i huvudstaden. Detta kommer att uppmärksammas vid vår årligen återkommande Julfest den 11 december.

De särskilda uppgifter, som just Stockholmsföreningen skulle åta sig var att hålla nära kontakter med svenskheten österut, d v s med den svenskättade befolkningen i Finland, Åland, Estland och Ukraina. Det som jag själv har fått uppleva av denna bevakning har skett dels genom föreningens betydelsefulla Estlandsutskott, dels genom kontakter med både finska församlingen och finska ambassaden i Stockholm, och inte minst genom storartade insatser av enskilda, sakkunniga eldsjälur.

När det gäller Estlandsutskottets insatser, hänvisar jag till ett särskilt kapitel i Riksföreningens jubileumsbok, "Internationell nationalism", där nyligen avlidne Elmar Nyman har nedtecknat utskottets arbete under sex decennier. Och just Elmar gjorde själv en ovärderlig insats på ett tidigt stadium för att bistå sina estlandssvenska landsmän då de flydde hit på ett riskfyllt sätt i stora skaror under andra världskriget. Han fortsatte livet ut att dokumentera dessa människors historia, kultur och språk mm.

Andra eldsjälur, som jag tänker på just i Estlandssvenska sammanhang är Thomas Lorentz och hans insatser för hembygden på Runö, Sven Salin och hans en-trägna arbete i Svenska Odlingens Vänner (SOV), professor Göran Hoppe och hans insatser att i nutid bevara svenska minnen i själva Estland, läraren Jörgen Hedman, som har noggrant dokumenterat gamla svenskbygder och inte minst hållit oss ajour om Gammalsvenskbybornas öden.

Lokalföreningen har också i samarbete med andra grupper kunnat arbeta genom Stiftelsen S:t Mikael's i Tallinn Kyrkofond. Från grundandet 1993 fram till i år har vi kunnat förmedla c:a 1 million SEK till restaurering av estlandssvenskarnas

kyrka i Estlands huvudstad. Den svenske prästen, Patrik Göransson från Väst-sverige, har på ett lysande sätt förvaltat denna hjälp. I fjol utsågs han som "årets präst" i den Estniska lutherska kyrkan.

Men vi har medlemmar, som kan berika våra kontakter också i andra riktningar. Aimée Delblanc, som har bott många år i Tyskland, hjälper oss till en större förståelse av våra historiska och nuvarande kontakter med detta land. Makarna Gunvor och Sven Arne Flodell uppdaterar oss ständigt med nyheter från svenskbygden Missiones i Argentina och nyligen om en nyupptäckt grupp i södra Brasilien. Själv försöker jag berätta om min egen svenskamerikanska bakgrund och fortlöpande kontakter med svensk-

heten i USA. Dessutom har vi en nära och fruktbar kontakt med vännerna på Svenska Institutet här Stockholm.

Det var några reflektioner i jubileumstider från Stockholms horisont.

David Holm
ordförande
rose_marie_holm@hotmail.com

Uppsala lokalförening

Föreningen besökte Svenska akademien och Nobelbiblioteket i februari i år. Lokalföreningarna i Stockholm och Mälardalen inbjöds att delta. Vi fick en utmärkt föredragning och genomgång av lokalerna av Odd Zschiedrich, kanslian-

svarig på Svenska akademien.

Lokalföreningens årsmöte hölls i maj på båten till Eckerö i Ålands skärgård. Vi åt lunch på båten och lyssnade efter årsmötesförhandlingarna till ett föredrag om Resor i Norden av en av våra medlemmar, Jan-Erik Widell.

Brittmari Ekholm
ordförande
brittmari.ekholm@telia.com

Västerviks lokalförening

meddelar att de har två spännande projekt på gång men dessa kan inte avslöjas ännu. De återkommer i nästa nummer så vi får försöka stilla vår nyfikenhet till dess.

Svenska klubben Nordstjärnan i Alberta

Svenska Klubben Nordstjärnan bildades i 1929 av en grupp av svenskar som var bostatta i Edmonton, Alberta, Kanada. Det var den första lokalklubben som bildades i Kanada under den svenska Riksföreningen för Svenskhetens Bevarande I Utlandet. Från den bibehållna mötesprotokollboken kan det sägas att Carl Wrick, Gustav Nyblom, Carl Friedholm och Hans Skoog var interimstyrelsen. Tillsammans med Emil Skarin, Victor Carlson, Sture Janson och Axel Pearson och andra okända så hade klubben 16 medlemmar vid bildandet. Hans Skoog blev senare vald som klubbens första ordförande vid klubbens första formella årsmöte i januari 1930.

Medlemsavgiften i Riksföreningen för Svenskhetens Bevarande I Utlandet var 2:- per medlem. Varje medlem skulle då motta föreningstidningen Allsvensk Samling och Riksföreningens Årsbok utan extra avgift.

Frågan om en möteslokal diskuterades tidigt i klubbens historia och tanken var att man skulle finna en permanent möteslokal med läsrum. Detta skulle ta tid och, vid ett möte i oktober 1929, så erbjöd Herr Carlson sin bostad som möteslokal för novembermötet och Herr Skarin erbjöd sin bostad för decembermötet. Genom dessa erbjudanden så skapades en tradition som klubben följer till denna dag. På grund av att mötena hålls i medlemmarnas hem så blev klubbens medlemsantal begränsat till 12. Vanligtvis så är antalet medlemmar vid mötena mindre.

Bibehållandet av svensk kultur förblev huvudaktiviteten för Nordstjärnan och då närmast genom bibehållandet av svenska traditioner och det svenska språket. En kort tid efter klubbens grundade var det beslutat att alla möten skulle hållas på svenska vilket klubben gör än idag. Vid ett klubbmöte i 1930 var det beslutat att

Nordstjärnans medlemmar, från vänster: 1) Jan Enarson, medlem sedan 2005; klubbens sekreterare, 2) Rune Anderson, medlem sedan 1957, 3) Tord Widerstedt, medlem sedan 1999; klubbens revisor, 4) Kent Norneby, medlem sedan 2006, 5) Lennart Petersson, medlem sedan 1956; klubbens kassör, 6) Rickard Enström, medlem sedan 2008, 7) Stig Petersson, medlem sedan 1971; klubbens vice ordförande, 8) Rolf Åslund, medlem sedan 1999; klubbens ordförande och 9) Ray Nyroos, medlem sedan 1967; klubbens sillmästare. Ej närvarande vid fototillfället var Lars Fahlström, medlem sedan 1967, och Sven Djurfors, medlem sedan 1982.

bestraffning för att använda två utländska ord i rad, såsom engelska ord, skulle vara 5 cent per ord. Tack vare medlemmarnas väl bibehållna svenska så har upprätthållandet av den regeln inte varit aktuell under flera år.

Männen har dominerat medlemslistan sedan början. Under de första åren så var ett okänt antal medlemmar svenska makor men kvinnorna bildade en systerklubb som kallades Sveas Döttrar. Under tidigare år förekom alltså oftast gemensamma festligheter med Nordstjärnan och Sveas Döttrar. Sedan andra världskriget har de flesta svenska immigranter till Edmonton varit ensamstående män och idag så är alla medlemmar i Nordstjärnan män och de som är gifta har makor som inte talar flytande svenska.

Under årens lopp så har antalen möten under året och andra aktiviteter varierat. Nuförtiden bekräftas vilka medlemmar som kommer att vara värdar för månadsmötena under det kommande året redan vid årsmötet i januari. Ett typisk månadsmöte i en av medlemmarnas hem består av en sittande middag, det formella klubbmötet och sedan efterrätt.

För månadsmötena så tillagar värden eller värdparet en typisk svensk middag med inlagd sill, Jansons Frestelse, bruna bönor, köttbullar och lingonsylt som grund. Dessutom så har varje medlem sedan sin egen signaturrätt såsom olika typer av inlagd sill, småländsk ostkaka, väskustsallad, semlor, prinsesstårta och andra rätter som gör att middagarna varierar lite för varje möte.

Under de senaste åren så har klubben vanligen hållit sex månadsmöten, en sill-sexa och en "dammiddag." Dammiddagen är kvällen då medlemmarna träffas med sina makor på en restaurang som tillåter medlemmarna att servera vår privat tillagade inlagda sill och medtagna svenska akvavit. Klubbens medlemmar anser att den svenska traditionen med

sill, svensk nubbe och snapsvisor måste bibehållas vid klubbens tillställningar men tyvärr så är det mycket få restauranter som ser det på samma sätt. På grund av det så har klubben hållit den årliga dammiddagen på fakultetsklubben på University of Alberta.

Idag har Svenska Klubben Nordstjärnan 11 medlemmar. Åldern varierar mel-

lan 39 och 79 år med bara en medlem under 60 år.

*Rolf Åslund
Ordförande i Svenska Klubben
Nordstjärnan, Edmonton,
Alberta i Kanada
raslund@yahoo.com*

Göteborgs-Emigranten

Forskningsprojektet Göteborgs-Emigranten är en samarbetsgrupp bestående av representanter från Riksföreningen Sverigekontakt, Göteborgs kommun, Landsarkivet i Göteborg samt Historiska institutionen vid Göteborgs universitet.

Under 2008 har undersökningen om återvändare till Haga församling i Göteborg avslutats och den pågående analysen skall nu knytas ihop med tidigare forskning om emigranter som kommit tillbaka till Sverige. Resultatet kommer att publiceras nästa år i en ny volym i vår publikationsserie. Vidare har en undersökning förberetts med att jämföra persondataregister i Sverige och USA under

1800-talet och att försöka förklara de påtagliga differenser som uppstått

Den CD-skiva som vi givit ut tillsammans med Emigrantregistret i Karlstad, kallad Emigranten populär, har rönt stor uppmärksamhet. Med samma partner pågår digitaliseringen av de många tusen brev till och från emigrantagentkontoret Bröderna Larsson i Göteborg, som genom tillfälligheternas spel har bevarats till eftervärlden. Vi hoppas att nästa år kunna presentera en ny digital skiva med hela detta unika brevarkiv.

Tillsammans med Växjö, Karlstad och många av de svenska forskargrupperna om emigrationen till Amerika har det

skapats en gemensam hemsida *Emi-web*, där vi alla kan presentera våra register, bild- och brevarkiv samt mycket annat av intresse för alla som söker material om emigranter. Till *Emi-web* får vi också möjlighet att länka databaser från Norge och Danmark; även arkivägare i USA är intresserade.

Tillsammans med släktforskarföreningar och emigrantforskargrupper har Göteborgs-Emigranten under året deltagit i Bok & Biblioteksmässan i Göteborg och i de nationella släktforskarlagarna i Malmö i augusti.

*Lennart Limberg
Lennart.limberg@sverigekontakt.se*

Nytt om Lützenminnet

Även året efter 375-årsjubileet har varit fullt av aktiviteter för att sprida kunskap om det märkliga minnet: föredrag på Livrustkammaren i Stockholm, presentation vid Riksföreningens årsmöte på Hanaholmen, föreläsning vid Åbo Akademi, visning av minnesplatsen för Tysk-svenska Föreningen i Lund och Svenska Skolan i Kassel, bokpresentation vid SWEornas sommarlunch i Västerås, föredrag för SWEorna i Berlin, seminarium vid De Svenska Historiedagarna i Greifswald, föreläsning vid det Jagiellonska Universitetet i Krakow, seminarium vid Humboldtuniversitetet i Berlin och föredrag för SWEorna i Göteborg. Inför 2009 är fem föredrag inbokade.

Delar av jubileumsutställningen på slottet inne i Lützen har behållits och kompletterats ur de stadshistoriska samlingarna. Det nynnreda svenska museet ute på slagfältet har inte bara visats för ovannämnda grupper, utan har under året besökts av långt mer än 8 000 personer. Det är en kraftig ökning. (Den tyska skattemyndigheten betvivlade först de uppgifter som stadens lilla pensionat lämnade rörande övernattningsarna 2007. – Plötsligt så mycket besök, det kunde väl aldrig stämma ...)

Den sjätte november 2008 i Lützen uppmärksammades lokalt i press och tv och en journalist från en av de stora tyska radio- och tv-stationerna (SWR) var på

Inger Schuberth vid det berömda älghudskyllret, som lånats in av Lützens slottsmuseum, berättar om Gustav II Adolf och slaget.

plats och förberedde ett längre radioprogram. Denna torsdagseftermiddag var kapellet inte fullsatt, men delstaten Sachsen-Anhalts inrikesminister, ministrarna och militärattachéerna från Sveriges och Finlands ambassader, ordföranden i Gustav-Adolf-Werk och en representant för den Lutherska kyrkan i Brasilien var där.

Eftersom den svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn i många år bett om föredrag kring den 6 november, ilade borgmästare Maik Reichel och jag från kaffeborden i Lützen till Estland. Den 7 november talade jag för eleverna på Gustav Adolfgymnasiet och borgmästaren berättade om de planerade arkeologiska utgrävningarna på slagfältet.

Under hösten hölls Tysklands första

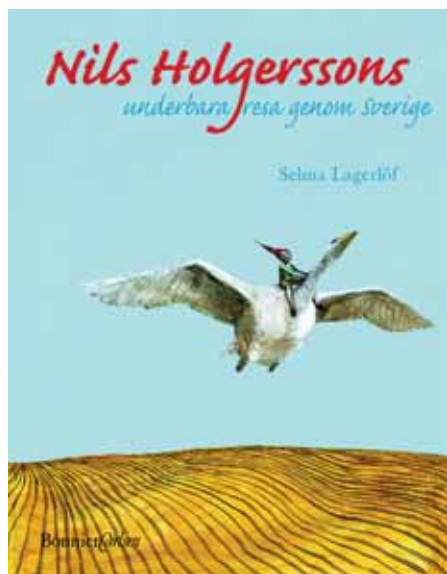
vetenskapliga konferens om slagfältsarkeologi i Halle och Lützen med deltagare från England, Skottland och Sverige. En uppföljning med historiker och arkeologer planeras och det arkeologiska arbetet finansieras de närmaste fyra åren av en tysk energikoncern. Och vid universitetet i Leipzig förbereds en doktorsavhandling om jubileumsfiranden i Sachsen under 1800-talet.

Så jag hoppas att det ska dröja innan det heter: Inget nytt från Lützen

*Inger Schuberth
Sekreterare
Lützenfonden
Dr.Inger.Schuberth@t-online.de*

Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige – världens bästa läsebok och stor litteratur

Det skulle kunna sägas att Gud skapade världen, Linné namngav den, Kamprad inredde den – men varumärket Sverige formades av Gustav Wasa, Selma Lagerlöf och Per Albin Hansson. Nationen, landet, folkhemmet – det som för oss omfattar kartan med alla dess geografiska och mentala landskap, tankemönstren med basindustrin med utgångspunkt i naturen – jord, skog och berg, vatten och vind – moderniseringen, den politiska parlamentarismen, utbildningsprojektet, folkbildningen, nystavningen, jämställdheten, miljömedvetenheten.

Läsebok för folkskolan – och det önskade alternativet

Den svenska folkundervisningen formaliserades som bekant 1842 – dess stora, viktiga, heltäckande lärobok, eller snarare lärobokspaket, Läsebok för folkskolan, kom ut första gången 1868 under överinseende av dåvarande ecklesiastikministern och historieprofessorn F.F. Carlsson. Dess sista upplaga trycktes 1938. Det svindlar lätt när man tänker på vad 70 års gemensamma texter har betytt i alla skolans ämnen och för generationer.

Seminariernas undervisning utgick också från dessa texter och handlade mycket om noggrannhet, lydnad, tålamod, okritiskt förhållningssätt.

Men det fanns också en motståndsrörelse mot detta heltäckande läromedel – den aktiva fackföreningen Sveriges Allmänna Folkskollärförening, SAF, var involverad, redan 1890 hade det tillsatts en kommitté som menade att läseboken var abstrakt, krånglig, metaforisk – kort sagt tråkig. Ellen Key underblåste kritiken i en artikel i Ord och Bild 1898. Man sneglade på Topelius Boken om

vårt land och önskade sig ett läromedel som var berättande, poetiskt, språkligt klart.

En av de mest framträdande personerna i SAF var Alfred Dalin, överlärare i Huskvarna.

Han hade en plan.

Via Valborg Olander ställde han en fråga till Selma Lagerlöf 1901 om hon skulle kunna tänka sig att författa en skolbok, en svensk geografibok – han hade tänkt sig en skönlitterär skapelse med berättelser, episka dikter, sagor, naturskildringar. Tuff fråga, djärv approach, smart tänkt: Selma Lagerlöf var vid den tiden en etablerad och uppburen författare, efter debuten med Gösta Berlings saga och fortsättningen med Osynliga länkar och Antikrists mirakler hade hon just avslutat den första delen av romanen Jerusalem. Hon blir utmanad av frågan och planen, men vill ha boken som en sammanhängande text, hon gillar inte mosaiktänk. Det kom att dröja några år innan hon har tid att börja, och under tiden är Alfred Dalin och medhjälpare flitigt sysselsatta med att ta fram underlag och stoff – de samlar in material från alla svenska folkskollärare via en frågelista, och massor av svar kommer in – beskrivningar av jordbruk och fiske, arbete och jakt, sagor och sägner.

Selma Lagerlöfs egna startpunkter kom att bli Brehms Djurens liv och Kiplings Djungelboken. En enda episod av allt det insamlade materialet använde hon – den om dalkullan – men sannolikt påverkades hon av det som ett bakgrundsbrus.

I november 1906 var den första delen av *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* klar och därmed den första delen av Den Nya Läseboken för Sveriges Barndomsskolor, som kunde ges ut av Alfred Dalin och Fridtjuv Berg. Projektet kom senare att omfatta även Verner von Heidenstams historiebok *Svenskarna* och deras hövdingar, Sven Hedins internationella geografibok *Från Pol till Pol*, Anna-Maria Roos *Sörgården* och I Önnemo samt en antologi med *Svensk Vers*.

Totalboken

Hur kan nu en jättelång berättelse (första utgåvan omfattar 600 sidor, inget snack om LIX-värden och utvecklingszoner och lässvårigheter här inte) om tretton grågäss och en vit tamgås och en till tomtestorlek förvandlad lat och strulig fjortis bli en världssuccé, översättas till ett fyrtiotal språk, få japaner att studera svenska och Michel Tournier att bli författare?

Nils Holgersson har allt – det är en geografibok, en saga, en fabel, en utvecklingsroman, en folklivsskildring, en jämställdhets- och miljöappell, den använder fantasin som kunskapskälla, den är reformpedagogisk och åskådlig, demokratisk och modern, noggrant nyttig och flygande fantastisk – och den blev så småningom kongenialt illustrerad.

Språkliga nyskapelser

Dessutom är den skriven på ett levande språk, talspråks- och röstnära; Selma Lagerlöf tar t.ex. bort pluraländelserna på verben, utom i ett fall – Kungen Oscar II talar fortfarande i pluralform. Denna språkförändring är framsyntare än det låter – inte förrän i mitten av 1940-talet försvinner pluralformerna i det offentliga språket genom ett drastiskt beslut på DN.

Men texten är också poetisk, metaforisk, hennes nilsholgerssonland i granris-kjortel och gråstenströja beskrivs på landskapsnivå med bildmässig tydlighet. Skåne är det rutiga tygstycket, Småland trappan med de tre trappstegen, Östgötaslätten vadmalsvåden, Öland den stora fjärilen, Stockholm Staden som simmar på vattnet. Den fantastiska beskrivningen av Dalälvarnas uppkomst är ett föregripande av Povel Ramels musikskapelserap.

Wenn jemand eine Reise...

Hon följer flera röda trådar – kartan och resan är grundstrukturen och de gestalter som flyger och springer och vandrar genom berättelsen är vägvisare, ögon och röster: Vildgässen med den kloka Akka från Kebnekajse i ledningen, Märten Gås som törs hänga med, skurken Smirre räva, Åsa Gåsapiga och lille Mats, örnen Gorgi, den kloka sokratiske korpen Bataki med sina didaktiska varför-frågor. Och så Nils Holgersson då, som under sina åtta månader på resande fågel genomgår sitt vuxenblivande, lär sig att ta ansvar, visa medkänsla, bli hjälpsam och solidarisk, att lösa problem kreativt och se sammanhang. Han kommer säkert att sluta som kommunalnämndens ordförande, precis som Emil i Lönneberga.

Resan som berättelsestruktur känner vi genom hela litteraturhistorien: Odysseen, Les Aventures de Télémaque, Robinson, Gulliver, Kristens resa, Lycko-Per, Peer Gynt, Kaptens Grants barn, Jorden runt på 80 dagar.

Resans datum överensstämmer i detta fall med flyttfågelnas iakttagna förflyttning: avresan sker den 20 mars från Vemmenhög, Skurup och sen tar man sig norrut framför allt på östsidan av

Sverige: efter lite fram och tillbaka i Skåne och Blekinge blir det Öland och Gotland, Småland, Östergötland, Sörmland, Närke, Västmanland, Stockholm och Uppland, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och till slut Västerbotten och Lappland dit man anländer den 19 juni. Hela sommaren förflyter tidlös och berättartom, men den 1 oktober flyger man snabbt söderut, både berättelsen och författaren har bråttom, raskt tar man sig igenom Jämtland, Härjedalen, Värmland, Dalsland, Bohuslän, hoppar över Halland, och landar på gården i Skåne den 8 november – två dagar före Mårtensafon och det blir bokens sista dramatiska cliffhanger och Nils ultimata provning.

Kartbilderna som läsanvisning anslås också tydligt nog med den andra lånade texten som inleder boken (den första är den Kristliga Dagvisan); Snoilskys mycket visuella och färgstarka dikt Sveriges Karta.

Talande djur, gäss och andra fåglar

Kiplings Djungelboken var alltså en av Selma Lagerlöfs inspirationskällor och det är inte svårt att se parallellerna mellan Mowgli och Nils, mellan Akala och Akka, mellan Shere Khan och Smirre Räv, mellan apflocken och kråkflocken. Baloo blir björnen som saboterar järnverket av miljö- och vapenmotståndsskäl, Kaa blir snoken Hjälplos eller huggormen Kryle. Men talande djur och djurspråksförståare finns det ju gott om i sagor och sägner: från antikens fabler över berättelsen om Sigurd Fafnesbane som förstår fåglalåt när han fått en droppe drakblod på tungan till Loftings Dr Doolittle som lär sig djurens tungomål av sin papegoja. Fåglar hjälper Hans och Greta, prinsar brukar ha en tendens att bli förvandlade till svanar, tidiga sago- och verssamlingar heter Mother Goose och Gåsmors sagor, och den isländska första lagsamlingens namn är Grågås. Huvudpersonen – eller snarare huvudgäsen – är Akka, och hon blir Nils mentor i hans vuxenblivande, hon är klok och erfaren, rättrådig och osjälvisk, modig och moderlig, hon är en supernanny i fjäderskrud, konsult i kläckningsbranschen under sommarens häckning i Norrland och otvetydig ledargestalt. (En sådan bankchef skulle det finnas i dessa yttersta dagar)

Tonfall och berättarröster

Sagotonfallet slås fast från början: ”Det var en gång en pojke”. Men berättartekniken är mera intrikat än så. Då och då bekräftar författaren sannheten i storyn: ”det året då Nils Holgersson färdades med grågässen”. Hon låter andra röster komma in, i synnerhet i berättelserna

från de olika landskapen som ibland är rena skapelseberättelser, ibland skröner och historia och sagor. Trästatyn Rosenbom och Karl XI får berätta om Blekinge, en bonde om Ulvåsafrun, dvs. heliga Birgitta, Oscar II om sitt älskade Stockholm, en lappgubbe om Lappland. Och i ett metakapitel, En liten herrgård, som blandar berättelse och berättande, framträder författarinnan själv – Nils råkar illa ut när han vid Mårbacka blir attackerad av en uggle, men blir räddad av Selma Lagerlöf som dyker upp som en deus ex machina i de antika dramerna och får hans historia berättad så att hon kan skriva ner den.

Saga och förvandling

Förtrollade pysslingar finns det gott om både förr och senare; många i svensk folktro, de små under jorden, Tummelisa, Tummeliten, Gulliver hos lilleputtarna, efterföljaren Nils Karlsson Pyssling. Det är ett bra grepp för att låta en gestalt osedd kunna se och berätta för läsaren, och storleken är dessutom alldeles nödvändig om man skall kunna färdas med fåglar.

Tomten som inramar berättelsen – han som förvandlar Nils i första kapitlet och som löser honom från förvandlingen efter hans osjälviska räddning av Mårten Gås och hans familj – är lite speciell. Han har naturligtvis drag av den vanliga svenska hustomten, den lille gråklädde gårdsassistenten som beskrivits av Viktor Rydberg och som man sätter ut gröt-fat till på jul, men däremot ingenting av Jenny Nyströms rödklädde tyskinspirerade tomte eller den ho-ho-ho-amerikanske cococolavarianten. Bokens tomte är den ende tomte i världen som är klädd i en slags hovmanna-1700-talsoutfit, ”Svart långrock, knäbyxor och bredskyggig, svart hatt. Han var mycket prydlig och fin med vita spetsar kring halsen och handlederna, spännen i skorna, och strumpeband, knutna i rosetter”. Men han är ett övernaturligt väsen med övernaturliga krafter och det är han som gudomligt utmäter straff och frälsning.

I en saga måste det finnas en dualism; det goda som vinner över det onda. En drake, en varg eller en styvmor som besegras. Robin Hood vinner över sherif-fen, Stålmannen besegrar Lex Luthor, Sherlock Holmes har den evige fienden professor Moriarty. Gässen och Nils har Smirre Räv som även får bli landkontakten, markperspektivet i kontrast till flygöversynen – han får stå för ett dubbelt perspektiv. Signifikativt nog får han inte ett ultimata straff – han blir förvisad till en ö där han inte kan ställa till med nåt, men får leva vidare. Napoleon på St. Helena.

Flygdrömmen

Daidalos och Ikaros flög med blandad framgång med en fjädervingekonstruktion, Leonardo da Vinci ritade flygplan med fladdermuslikhet, 1800-talet bidrog med flera oflygbara idéer – men 1902 lyckades cykelreparatörerna Wilbur och Orville Wright vid Kitty Hawk få upp ett motordrivet flygplan i luften. En helt ny kommunikationsmöjlighet öppnade sig – just in time för det nya läroboksprojektet. Det är en genial och ny sprillans modern idé för en geografibok som Selma Lagerlöf genomför – landet i fågelperspektiv, med många mellanlandningar. Översikt, utblick, åskådlighet. Hon har redan tidigare skrivit en novell, 1894, ”Grågässen” om en tamgås som flög med vildgäss och som slaktades vid hemkomsten, och i den svenska litteraturkanon flaxar det ofta av verkliga och symboliska flyttfåglar: Tegnér, Runeberg, Stagnelius.

Moral och fostran, miljöansvar och framtidsland

På ett abstrakt tematiskt plan rör sig texten från brott-straff-botgöring-försoning, Nils Holgersson är en mini-Raskolnikov. De onda gärningarna bestraffas, de goda belönas.

Selma Lagerlöf var en föregångare beträffande miljömedvetenhet – Akkas sluttal är magnifikt i branschen – berättelserna om nunnelarverna är nutida, de som läser berättelsen om Gråfäll blir inte jägare, hon lägger grunden för rovdjurspolitiken (även om vargarna blir missförstådda i Gösta Berlings saga), om granplantering. Hon är ekologiskt framsynt, förebådar svenskt naturvårdsmedvetande, naturskyddsföreningen, naturreservat och rödlistade arter. Hennes sociala engagemang står inte det miljömässiga efter – barnarbete, folksjukdomar som lungshot – allt gestaltas. Men hon är också mån om att barnen skall få en bra och positiv bild av sitt land – yrkesfolk framhålls, gruvarbetare på Taberg, arbetare vid pappersbruket i Munksjö, tändstickpackerskor i Jönköping, patienter vid Sanna sjukhem – och som en hommage till Alfred Dalin – skolbarnen i Huskvarna. Fast han hade synpunkter på hennes text vid korrekturläsningen: ”en mängd barn rusade ut” när gässen flög över – det gjorde minsann inte hans skolbarn, den slutgiltiga versionen blev ”marscherade ut led vid led”.

Återkomsten och mottagandet

Nils Holgersson återvänder till sina föräldrars gård den 8/11 – när Odysseus vid återkomsten till Ithaka tar kontakt först med tjänstefolket så tar Nils kontakt med djuren innan han vågar avslöja sig som den förlorade sonen. Han har förvandlats genom sina långa resa, inte bara lärt sig

den svenska geografin utan också blivit nästan-vuxen. Man kan se en hypotetisk framtid med Åsa Gåsapiga. Gässen flyger vidare söderut följande dag – och då har han själv förlorat förmågan att kommunicera med dem.

Nils Holgerssons underbara resa motogs med blandad kritik – zoologerna var petiga, de religiösa upprörda, den ansågs för radikal, för konservativ – men den re-

censerades av etablerade kritiker som Gurlu Linder, Tor Hedberg, Klara Johansson, Torsten Fogelqvist. Skiljelinjen gick i stort sett mellan dem som var lojala med Bonniers som gav ur den nya läseboken och Norstedts som hela tiden varit förläggare för Folkskolans läsebok, och som försökte vinna tillbaka marknadsandelar genom att modernisera med en parallellupplaga.

Nils Holgersson landade hemma i Skurup i november 1907 – men han flyger också vidare efter ett sekel – genom filmer och översättningar, genom parafra-ser och omtolkningar, moderniseringar och framförallt – tack vare bokens absoluta klassikerstatus.

Ulla Berglindh
ulla.berglindh@ped.gu.se

Samspråk med flerspråkiga familjer

Som bekant ska denna spalt förmedla tankar och erfarenheter kring flerspråkighet i familjen, och då kan det vara intressant att höra vad redan vuxna personer tänker på när de minns sin barndom eller när de betraktar sitt senare liv ur ett språkligt perspektiv. Har det varit en lycka eller en börda att växa upp med flera språk? Spelar flerspråkigheten någon roll för dem som vuxna individer? I detta nummer ger Kristine Gevorgian från Armenien oss sin berättelse och sin personliga syn på språken i sitt liv. Kristine är språkvetare och deltar i masterkursen Euroculture vid Uppsala universitet.

Leena Huss

Språken i mitt liv

Kristine Gevorgyan från Armenien.

Om någon frågar mig vad ”språk” betyder för mig personligen kan jag utan tvekan svara att det är mitt liv. För det första så har jag ägnat mig åt att studera språk och för närvarande håller jag på att skriva en uppsats om språk. För det andra utgör språken för mig ett ”pass” till många kulturer och de ger mig möjligheten att hitta många vänner från hela världen och

att känna mig som en del av samhället.

Nuförtiden talas det verkligen mycket om flerspråkighet; en del människor är för flerspråkighet och andra emot därför att de är oroliga för sitt eget modersmåls framtid. Denna fråga diskuteras på olika plan och ofta i samband med språkundervisningen. Det är naturligt att en del föräldrar känner sig osäkra på om de ska låta barnen lära sig flera språk eller inte, vilka konsekvenser detta kan få, o s v.

I denna lilla artikel vill jag försöka dela med mig av mina egna erfarenheter av språk. Jag kom precis på att jag – till min egen förvåning – faktiskt redan kan tala fem språk, fast inte alla på samma nivå förstås.

När jag nu ska berätta om mina egna erfarenheter måste jag nämna att jag föddes i ett tvåspråkigt samhälle liksom generationer av andra som föddes i det numera icke-existerande Sovjetunionen. Jag kommer från Armenien där man har en mycket speciell attityd gentemot det armeniska språket, inte minst när man betänker att det är en viktig del av våra liv. Min familj var tvåspråkig fast det talades mest armeniska hemma. Pappa talade armeniska med oss barn medan min mamma, som är professor i ryska vid Statsuniversitetet, använde mer ryska än armeniska när hon talade med mig och min syster. Dessutom var det så under hela vår barndom att vi läste mer på ryska och tittade på ryska filmer och tecknade barnfilmer, och de är fortfarande mina favoriter.

Jag måste medge att jag enligt min mamma var ett envist barn som ända fram till fem eller sex års ålder vägrade tala ryska trots att jag förstod allt som sades. För att råda bot på detta sattes jag i en rysk skola. Dåförtiden fanns det skolor där man hade antingen ryska eller armeniska som huvudsakligt undervisningsspråk. Det var en jättebra idé, men för mig innebar det också några nackdelar, eftersom vi inte började med lektioner i armeniska förrän under det sista året på lågstadiet. Då var vi omkring nio år gamla. Naturligtvis kunde vi alla tala ar-

meniska och använde oss av det, men de regelrätta lektionerna började först senare, och det var endast lektionerna i armeniska, armenisk litteratur och den armeniska nationens historia som hölls på armeniska. Men sett ur ett annat perspektiv fungerade den ryskspråkiga undervisningen bra eftersom den gjorde att jag så småningom kunde använda ryska lika bra som mitt modersmål.

Trots detta drabbades vi skolbarn av stora svårigheter när hela den politiska situationen ändrades. Mitt land blev självständigt och 1993 blev armeniska det enda statsspråket. Ödet för de flesta ryska skolorna blev att de antingen stängdes eller förvandlades till armeniska skolor. Jag upplevde detta som någonting mycket abrupt och smärtsamt. I min skola förvandlades några klasser omedelbart till armeniska klasser så att endast en rysk klass för varje årskull återstod. Vi fick välja om vi ville byta språk eller fortsätta som tidigare. Mina föräldrar och jag själv beslöt att jag skulle fortsätta med ryska.

När jag tänker tillbaka undrar jag ibland om mitt val var det rätta, eftersom jag när jag började vid universitetet fortsatte ett helt år med att läsa ryska vid ryska institutionen och först därefter bytte till en annan institution där undervisningen gavs på både engelska och armeniska. Stundtals upplevde jag problem med att abrupt behöva byta språk och snabbt tillägna mig en helt ny terminologi. Det tog mig dock inte så lång tid att vänja mig vid det. Därför är jag ändå övertygad om att mina föräldrar och jag tog det rätta beslutet när jag valde att fortsätta i den ryska klassen. Jag kan nu konversera och läsa och förstå all slags litteratur på ryska.

Det tredje språket som jag började läsa var engelska, först som ett främmande språk i skolan och senare som mitt huvudämne vid universitetet. Valet av engelska berodde på att jag verkligen gillade det språket och ville lära mig det ordentligt – och naturligtvis spelade det in att det trots allt var ett av de största inter-

nationella språken. Efter att jag hade tagit min examen arbetade jag under fyra år som lärare i engelska vid ett av de privata universiteten i mitt land. Men frågar man mig vad engelskan har gett mig förutom ett yrke skulle jag svara att den gett mig "världen". Den har gjort det möjligt för mig att använda mig av internationella källor och att resa runt i världen. Och jag skulle definitivt lägga till att tack vare engelskan – fast inte bara den – fick jag till slut möjligheten att studera utomlands, att lära mig nya saker, att få nya referensramar.

Spanska är mitt fjärde språk, ett språk som jag lärde mig senare vid universitetet. Spanska betraktades som det andra huvudspråket jämte engelskan. Men trots att vi studerade det mycket effektivt har jag inte använt det så mycket. Nuförtiden kan jag förstå talat språk och läsa böcker medan det är svårare för mig att själv använda språket aktivt. Jag har kommit underfund med att ju tidigare ett barn lär sig ett språk desto bättre, samtidigt som det ju alltid finns en möjlighet att senare förbättra sina kunskaper genom kurser.

Mitt senaste språk, det språk som jag fortfarande håller på att lära mig, är svenska. Egentligen förutsätter mina studier i Sverige inte att jag kan svenska eftersom all undervisning ges på engelska. Så trots att jag skulle kunna klara mig bra utan några som helst kunskaper i svens-

ka, var det mitt val och min önskan att jag skulle lära mig svenska åtminstone lite grann så att jag kunde föra ett samtal eller handla i affären. Jag hamnade så småningom i en SFI-klass med massor av människor från hela världen. En dag hände en lustig sak när vår lärare sa till oss att inte sitta vid samma bord med andra som kunde tala samma språk. Det visade sig vara svårt för mig att följa hennes uppmaning eftersom det fanns folk omkring mig som talade engelska, andra som talade spanska och det fanns också några som kunde ryska. Varje dag försökte jag sitta bland dem som jag inte kunde tala med men det var svårt. Jag vet inte om detta kan betraktas som en nackdel, men just då var det ett problem för mig.

För närvarande är det så att min önskan att lära mig lite svenska har förvandlats till en nödvändighet att behärska språket på ett djupare plan eftersom jag håller på att skriva en uppsats om språkpolitiken i Sverige.

Sammanfattningsvis skulle jag kunna säga att kunskaper i olika språk bara har varit till hjälp i mitt liv. De svårigheter som uppstod under min skoltid berodde på dåliga läroplaner och inte på de två språken i sig. Jag är verkligen lycklig över att dagens unga generation i mitt land har en sådan tur att de kan börja lära sig båda språken samtidigt och uppnå

goda kunskaper i båda.

Att lära sig främmande språk är enbart ett plus förutsatt att det inte sker på bekostnad av ens modersmål. Här spelar föräldrarna en viktig roll: de kan vägleda sina barn, hjälpa och uppmuntra dem. Jag är tacksam för det stöd och de goda råd som jag fick av mina föräldrar.

Jag skulle vilja avsluta med en liten fundering. För en tid sedan när jag bjöd hem mina vänner i Uppsala var vi allt som allt elva personer från olika länder och kontinenter. Mitt i konversationen kom jag att tänka på att alla dessa människor, med olika bakgrunder men i ungefär samma ålder, kunde kommunicera med varandra och förmedla sina tankar inte bara via ett språk (i huvudsak engelska) utan via två eller fler språk, inklusive modersmålet. Det slog mig att vi faktiskt är lyckligt lottade för att inte säga rika eftersom vi alla är del av en generation som med rätta skulle kunna kallas för flerspråkig.

*Kristine Gevorgyan
Uppsala*

Artiklar till denna spalt välkomnas varmt!
Skriv till Samspråk/Leena Huss,
Källarbäcksvägen 13, SE-75752 Uppsala
eller epost: leena@huss.se

Att förstå är att översätta

Artikelförfattaren Aimée Delblanc är översättare och projektledare för Litterära översättarseminariet på Södertörns högskola. Dessutom är hon ledamot av Riksföreningen Sverigekontakts överstyrelse.

Hur många gånger har vi inte upplevt att vi inte förstår varandra fast vi talar sam-

ma språk? Vi måste förklara, tolka, lägga ut texten, finna en synonym för det vi vill få sagt. Vi måste helt enkelt översätta.

Enkelt uttryckt är det precis så vi översättare går till väga när vi översätter från ett språk till ett annat: Vi försöker säga samma sak på ett annat språk.

Är det så enkelt som det låter? Svaret är förstås NEJ.

En översättare ska överföra en hel värld: innehåll, kultur, realia, sociala normer, tidsmarkörer, och så författarens språk förstås, till sitt eget modersmål.

Vad är då en översättare? ETT MEDIUM? EN KAMELEONT? EN MÅNISKAN MED DUBBLA HORIZONTER?

"Översättaren är en människa med dubbla horisonter. Han eller hon använder det egna för att gestalta det främmande. Det är viktigt att vara så hemmastadd som möjligt i både det främmande och i det egna, både när det gäller språket och de erfarenheter man gjort som inte nödvändigtvis hänger ihop med språket." (John Swedenmark, översättare från isländska och franska)

Det kan låta som en självklarhet. Ju mer man vet om källspråket och dess

kultur, desto bättre är man som översättare. Men det är inte alltid det räcker. Det finns översättare som är duktiga på källspråket, men som ändå inte levererar bra översättningar. Men det finns också exempel på det omvända. Vissa översättare kan ha uppenbara brister i källspråket och dess kultur, men de översätter ändå ganska bra.

Vad är det då som ska till? En viktig faktor är att man måste känna trygghet i båda språken. En översättare som är hemmastadd i "båda horisonterna" – både i källspråket och målspråket, liksom i deras kulturer – har större möjlighet att vara trygg i de utbyten man gör. Då vet man nämligen när man ska ligga nära originalspråket och när man kommer närmare målet med ett ord som kanske inte alls motsvarar originalets ordval. Detta gäller särskilt vid lyriköversättningar. Då måste man ofta vara OTROGEN för att bli TROGEN.

Så länge det har funnits översättningar har man diskuterat om huruvida översättaren ska vara trogen texten eller ej. I det italienska uttrycket "Traduttori traditori" – betecknas översättaren till och med som en förrädare. Problemet med att

översätta innehåller alltså både en önskan om lojalitet med ursprungstexten och en misstanke om "förräderi". Redan på 1700-talet formulerade Friedrich Schleiermacher denna paradox så här: "Ska man föra texten till läsaren, eller läsaren till texten?"

Samma diskussion fördes i Sverige inom den nygrundade Svenska Akademien som hade – och har – till uppgift att värda och främja det svenska språket. Genom upplysningens idéer och Johann Gottfried Herders tankar om litteraturen som ett uttryck för den nationella egenarten började man intressera sig för andra folks litteratur och poesi. Det blev aktuellt att översätta.

Johan Henric Kellgren, medlem av den nygrundade Svenska Akademien, uttryckte problemet så här: "Vad är bästa sättet att översätta ett skaldestycke? Efter andan eller bokstaven? Rad för rad eller tanka för tanka? Får man tillägga? Bör man brottas med originalet, eller släpa sig i dess spår?"

"Släpa sig i dess spår", avslöjar hur Kellgren själv såg på saken. Han ville bort från de otympliga antiköversättningarna från latin. Man skulle skriva egna imitationer och fria återgivningar som var anpassade till den rådande litterära smaken, men också till översättarnas egna stilideal. Det gick mode i hur man översatte – redan då.

Idag finns det inga översättare som bara översätter enligt en föregiven litterär smak, tack och lov. Men samma fråga som Schleiermacher formulerade existerar i lika hög grad för dagens översättare: "Ska man föra texten till läsaren?" Ska man alltså anpassa texten till målspråket? I recensioner av översatta böcker – om översättningen över huvud taget nämns – heter det ofta "smidigt", "följsamt" översatt av den och den. Som om det skulle vara ett tecken på god kvalitet om man inte märker att boken är översatt och kommer från en annan kulturkrets.

Enligt den andra linjen ska man alltså "föra läsaren till texten". Ett original är inte heller alltid "smidigt". Böckerna kan mycket väl ha ovanliga och egenartade formuleringar som översättaren måste behålla. Jag tänker till exempel på de

böcker av Elfriede Jelinek som jag har översatt. Hennes texter är inte precis "smidiga", men de har en otrolig musikalitet och rytm som jag måste få fram i svenskan.

Den tjeckiske författaren Milan Kundera har en gång sagt så här: "De som vill ha översättningar 'som flyter bra' kritiserar ofta mina översättare: 'Så här säger man inte på tyska, engelska, spanska etcetera!' Då brukar jag svara: 'Man säger inte så på tjeckiska heller!' Min italienske förläggare säger gång på gång: 'En bra översättning känns igen INTE PÅ SITT FLYT, utan på de ovanliga och egenartade formuleringar, (sådan man inte säger), som översättaren har haft modet att behålla och värna om. Ned till minsta interpunktionsenhet'."

Själva översättningsarbetet skulle kunna liknas vid det arbete en skådespelare har framför sig när han eller hon ska studera in en ny roll. Texten och rollen måste brytas ned i sina beståndsdelar, filtreras genom den egna erfarenheten och sedan sättas ihop igen till en enhet. Originalspråkets struktur dekonstrueras och en ny struktur skapas. Det gäller att hitta författarens röst och rytmen i texten. I övrigt brukar jag försöka "följa John". Skriver författaren långa meningar, så får översättningen långa meningar. Skriver författaren ett uppbrutet språk så måste översättningen se likadan ut. Översättaren måste vara något av en kameleont: tillägna sig de mest skiftande stämmningslägen, arbeta sig in i flera olika ämnesområden. Det kan vara texter som utspelar sig under 1700-talet eller idag, texter som innehåller schack, judiska seder och bruk eller tekniska termer, ja, vad som helst.

DET ÄR ÖVERSÄTTAREN SOM SKRIVER BOKEN – PÅ SVENSKA!

En annan metafor för översättarens arbete är pianisten. En pianist kan inte ändra på noterna, men han kan tolka dem på sitt sätt. Både pianisten och översättaren är skapande konstnärer inom tydligt angivna ramar. Översättaren skapar en motsvarighet till originalboken på svenska. Därigenom blir översättaren också en medskapare av ett litterärt verk.

Att översätta är oftast ett ganska en-

samt arbete och översättare arbetar för det mesta i det tysta. Därför är det glädjande att översättarens arbete ändå har fått ökad uppmärksamhet på senare tid, till exempel genom seminarieriet "Gör översättaren synlig" på Bok & Bibliotek. Antalet översättarutbildningar har också ökat, särskilt utbildningar för litterära översättare, som numera finns i både Göteborg och Uppsala.

Litterära översättarseminariet på Södertörns högskola utanför Stockholm kan i höst fira 10-årsjubileum. Utbildningen på Södertörn kan närmast jämföras med en konstnärlig utbildning. Man ansöker med arbetsprover, precis som man lämnar in sin konstnär när man söker till en konsthögskola. Modellen och förebilden är Litterär gestaltning i Göteborg, de så kallade skrivarkurserna, där man praktiserar en liknande arbetsform grundad på samtal och närläsning i små grupper. Det är själva processen som är viktig. Översättarseminariet är utformat som distanskurs för att kunna erbjuda deltagare plats som inte är bosatta i Stockholmsområdet.

Det översätts från polska, ryska, tyska, franska, estniska, tjeckiska, turkiska och till polska från svenska. Under de tio år som gått har deltagarna berikat den svenska bokutgivningen med åtskilliga alster. Nu senast kom nobelpristagaren Orhan Pamuks tidiga roman, "Herr Cevdet och hans söner" ut på svenska (övers. Mats Müllern). Flera av Orhan Pamuks böcker har tidigare översatts till svenska via engelska utgåvor.

En eloge också till alla små förlag som med entusiasm och engagemang tagit sig an författare från andra språkområden än engelska som dominerar utgivningen av översatt litteratur i Sverige. Vi får tillgång till rysk, polsk och tjeckisk samtidslitteratur, bara för att nämna några.

Att förstå är att översätta, skrev jag inledningsvis. Men att översätta är också att förstå. Genom översättningar får vi tillgång till andra kulturer. Genom att ta till oss andras litteratur blir vi bättre på att förstå.

*Aimée Delblanc
aimeedia@comhem.se*

Är svenska ett språk som är värt att studera?

Våren 1962 gjorde jag på uppdrag av Svenska Institutet en rundresa i Frankrike till gymnasier och universitet där det förekom svenskundervisning. Jag träffade då både lärare och elever, och jag imponerades stortligen av den entusiasm och arbetsglädje som alla visade. Elever-

nas motiv för svenskstudier varierade mycket. Det moderna svenska samhället och svensk kultur fascinerade i hög grad. Arne Sucksdorffs naturfilmer kom många att drömma om resor till Sverige, medan andra ville lära sig läsa svensk skönlitteratur på originalspråket. Sedan

dess har intresset för svenskstudier ökat lavinartat.

Svenskundervisning i världen

Nu bedrivs svenskundervisning vid drygt 200 universitet och högskolor runt om i världen, alltifrån Murmansk i norr och

Montevideo i söder och från Vancouver i väster till Sapporo i öster. Närmare 40 000 studenter på högskolenivå lär sig svenska i ca 45 länder. Dessutom studerar uppåt 10 000 vuxna varje år svenska på sin fritid i kvällskurser och studiecirklar anordnade av företag och organisationer av olika slag. Och så naturligtvis i Finland! Där är ju svenska ett av de två nationalspråken och minst 50 000 studenter i Finland läser svenska på akademisk nivå.

Riksförbundet Sverigekontakt (RS) och Svenska Institutet (SI) är de två största organisationerna som med statsbidrag och stöd från olika håll har huvudansvaret för svenskundervisningen i utlandet. RS bildades 1908 och firar i år sitt 100-årsjubileum. 1913 tog RS initiativet till att etablera lektorat i svenska. Det allra första inrättades vid universitetet i Jena. Under 1920-talet tillkom ett tiotal lektorat, bland annat i Paris. Under det senaste världskriget upphörde nästan all verksamhet, men efter krigsslutet tog svenskundervisningen vid utländska universitet ny fart, och antalet lektorat steg i rask takt. Under andra världskriget kände både statsmakter och näringsliv ett behov av insatser för att stärka Sveriges intressen och svensk kultur internationellt. För detta ändamål omorganiserades verksamheten 1945. Då bildades Svenska Institutet.

Den mest angelägna uppgiften för RS har med tiden blivit stödet till den icke-akademiska svenskundervisningen som förekommer i utlandet, dels i skolor (mestadels gymnasieskolor), dels för vuxna inom olika typer av studieförbund och ideella föreningar. Antalet lärare för vuxna är svårt att ange, men RS har kontakt med omkring 600 lärare utomlands. RS publicerar också tidskriften Sverigekontakt som bland annat rapporterar om svenskundervisningen i världens alla hörn. I det senaste numret kunde man till exempel läsa om verksamheten i Tampa Bay (Florida), Melbourne och Sydney (Australien), Maputo (Moçambique) och Vitebsk (Vitryssland).

SI har som en av sina huvuduppgifter att stödja den akademiska svenskundervisningen och att förmedla lärare till undervisningen vid utländska universitet och högskolor. Utöver de 47 lektorer som har bidrag från SI finns det ca 1 000 lärare i svenska vid utländska universitet, av vilka 200 har svenska som modersmål. SI har publicerat utmärkta läromedel för svenskundervisningen och en stor mängd informationsmaterial på ca 15 språk. Lämpliga presenter till utländska vänner är en serie skrifter som tar upp alla tänkbara ämnen – t ex svensk design, barnböcker, svenska traditioner och högtider, kokbok med recept från ge-

Skandinavisten och författaren Natalja Tolstaja från St. Petersburg på besök hos artikelförfattaren Siv Higelin.

nuint svenska rätter, och inte minst den praktfulla boken "Världsarv i Sverige".

Svenskundervisning – hur och varför

Vid universiteten kan svenska vanligtvis studeras som huvudämne eller biämne, alltifrån nybörjarstadiet upp till doktorsgraden. Många av dem som börjar studera svenska gör det av rent lingvistiska skäl, en del av dem vill kanske bli tolkar eller översättare. De flesta som lär sig svenska som biämne är blivande ekonomer, journalister, jurister och tekniker. Dessutom ges synnerligen specialinriktad svenskundervisning vid många universitet; ett par exempel: I Melbourne, Texas och Weimar kan studenter i arkitektur lära sig svenska, och i Arkhangelsk är svenska ett valfritt ämne för studenter i skogsvetenskap.

Många studenter vill fylla ut en examen med ett extra ämne, och då kan det vara spännande med ett "udda" språk. Ett modernt samhälle måste ha tillgång till expertis med språklig kompetens för att kunna samverka smidigt och obehindrat över gränserna, t ex inom EU. Goda kunskaper i svenska och ingående kännedom om Sverige kan vara en förutsättning för framgångar inom t ex affärsvärlden, turism, journalistik och diplomati. Goda föredömen i det sista avseendet var för några år sedan de kvinnliga svensktalande polska och bulgariska ambassadörerna i Sverige som inledde sina studier i svenska i Gdansk respektive Leipzig.

Inte bara språkundervisning

Den akademiska undervisningen omfattar inte bara språk och litteratur utan den bidrar också till att sprida kännedom om det svenska samhället och svensk kultur. Det ställs därför oerhört stora krav på

lärarna. För att stödja och stimulera svenskundervisningen anordnar därför SI och RS ofta gemensamma aktiviteter i form av bland annat kurser och konferenser i Sverige och utomlands. Länder och regioner får som regel stöd till en konferens vartannat år. Det blir en allt viktigare uppgift i länder med snabbt ökande antal studenter och många inhemska lärare. I Minsk har t ex lärarfortbildning anordnats för ett 20-tal vitryska lärare.

Dessutom bör lärarna vara initiativrika och anordna filmvisningar, teaterbesök och kulturella samkväm med svenska gäster på besök, t ex författare. En höjdpunkt under läsåret är det traditionella luciafirandet som förbereds genom att öva in sånger, tillverka glögg och baka lussekatter.

Svenskundervisningen i Frankrike

I Frankrike bedrivs svenskundervisning vid Centre Culturel Suédois CCS i Paris och vid nio universitet. CCS är inrymt i ett magnifikt 1600-talspalats i Maraiskvarteren. I detta kulturhus deltar årligen ca 200 elever i 17–19 grupper på fem olika nivåer alltifrån nybörjare upp till mycket avancerad nivå. På CCS kan testledare också genomföra SWEDEX – en internationell examen i svenska som främmande språk som relaterar till Europarådets nivåskala för gemensam europeisk standard för språkkunskaper. Andra omtyckta arrangemang i kulturhuset är konserter, barnaktiviteter, utställningar samt föredrag och debatter om kultur- och samhällsfrågor.

Omkring 600 studenter deltar i svenskundervisningen vid de nio universiteten i Frankrike: Bordeaux, Caen, Lille, Lyon, Nancy, Paris, Rennes, Strasbourg och Toulouse – de flesta i Lyon (150 studen-

ter). Många institutioner har Erasmusutbyte med universitet i Sverige.

De skickliga lektorerna visar prov på stor uppfinningsrikedom när det gäller att ordna aktiviteter utanför den direkta språkundervisningen. I deras läsårsrapporter för verksamheten 2005–06 ges många exempel. Teaterbesök ordnades i Paris (Lars Norén och Henning Mankell) och i Caen (Strindberg: Inferno och Fröken Julie). I Lyon arrangerades välbesökta pubaftnar som lockade 100–150 franska och svenska studenter. Liksom flera gånger tidigare fick Rennes besök av svenska ungdomar från ett gymnasium i Lidingö, och deras deltagande i de franska studenternas aktiviteter uppskattas mycket. I Paris var studenterna ibland ute på ”uppdrag”, t ex att införa en fest skaffa svenska produkter i en affär vars svenska innehavarska var förvarnad om besöket.

I flera västerländska länder har de se-

naste åren ”små” språk drabbats av nedskärningar som följd av prioriteringar vid universiteten. Svenskans ställning har försvagats något. Samtidigt har intresset för att studera språket ökat, men många sökande har inte kunnat beredas plats. Ett glädjande tecken är dock att de nordiska lektorernas ställning vid franska universitet förbättrats efter påtryckningar på berört ministerium från de nordiska ambassaderna.

Visst är svenska ett språk som är värt att studera!

Svensk teknik, hälsovård, jämställdhet, miljövård, utbildning, ja, alla tänkbara företeelser har lockat många att börja lära sig svenska. Andra har en mängd personliga och stundom irrationella skäl. ABBA, Ingmar Bergman, Björn Borg, Astrid Lindgren och den svenska naturen har ibland varit inkörsporten till svenskstudier. Och så kärlek förstås! Möten

med svenskar i Sverige eller utomlands har lett till vänskapsband som övergått i familjebildning, och man vill kunna konversera med sina svenska svärföräldrar. Hos svenskättlingar utomlands kan längtan efter att lära känna gångna generationers språk och kultur rentav bli överväldigande. Många bedriver självstudier, lyssnar på Sveriges Radios utlandssändningar eller deltar i kurser i svenska.

Svenskstudier kan inte bara ge ekonomiskt utbyte i samhällsnyttig verksamhet utan också kulturell förkovran och mänsklig utveckling. Det är svårt att tänka sig bättre ambassadörer för Sverige, svensk kultur och svenska språket än de entusiastiska eldsjälarna som i alla hörn av världen ägnar sig åt att studera svenska.

Visst är svenska ett språk som är värt att studera!

Siv Higelin

Sverigepaketet 2008 – fakta och underhållning från väster

En informationsdag om samhällsfrågor i Sverige för högskolestuderande i Finland

Sverigepaketet på Hanaholmen den 17 november var ett mångsidigt och lyckat informationsseminarium – allt som allt deltog 180 studeranden från olika högskolor och yrkeshögskolor i evenemanget. Tobias Persson öppnade med en rolig ståupp-föreställning, som alldeles tydligt nådde den finska publiken.

Efter den underhållande inledningen förde Bengt Lindroth (redaktör, tidigare Finlands-korrespondent) och Maria Wetterstrand (riksdagsledamot, Miljöpartiet de Gröna, Sverige) en diskussion om det svenska samhället i dag. Både ekonomi och politik behandlades och tack vare deras djupa kunskaper om både Finland och Sverige kunde man lätt jämföra på vilket sätt våra samhällen är lika eller skiljer sig från varandra.

Seminariedeltagare förberedde frågor för eftermiddagens panel i grupper som leddes av svenska utbytesstudenter. Förhållandet mellan politiska beslutsfattare och storföretag diskuterades och miljöfrågorna och bilindustrins ställning väckte intresse bland publiken. Även studielivets utmaningar och förutsättningar i Sverige och Finland jämfördes. Press- och kulturrådet Anders Eriksson från Sveriges ambassad i Helsingfors var ordförande för en panel, som bestod av Bengt Lindroth, Maria Wetterstrand och Mia Malmqvist från Halmstad som representant för de studerande.

Eftermiddagen avrundades med en filmförevisning: Jens Jonssons Ping Pong Kingen (2008) med efterföljande diskussion om filmen. Sverigepaketet på Hanaholmen arrangerades i år för tredje gången av Hanaholmens kulturcentrum och Sverigekontakt i Finland r.f. i samarbete med Riksföreningen Sverigekontakt, Svenska nu – nätverket för svenska språket och kulturen i Finland, Sveriges ambassad i Helsingfors, Filmbyrån Wallhalla, Edita publishing, språkcentret vid

Helsingfors Universitet, Helsingfors Handelshögskola, Haaga-Helia Yrkehögskola, Yrkehögskolan Laurea, Metropolia yrkehögskola och Tekniska högskolan.

Tiinalliisa Granholm
Projektkoordinator Svenska nu
www.svenskanu.fi
Hanaholmen - kulturcentrum för
Sverige och Finland
www.hanaholmen.fi

Lärarseminarium i Baltikum

På biblioteket på institutionen för skandinavistik i Tartu hänger det i vanliga fall en stor, tungt inramad målning av den svenske språkvetaren och skalden Georg Stiernhielm. Den 3–5 oktober fick Stiernhielm maka på sig till en mer undanskynd plats, så att den vita vägen bakom honom kunde användas för projicering av powerpointbilder, när Riksföreningen Sverigekontakt ordnade ett seminarium för svensklärare.

28 svensklärare från Estland, Lettland och Litauen samlades i det som en gång var Sveriges näst äldsta universitet; universitetet i Tartu invigdes 1632 av Gustav II Adolf. Många lokala föreläsare bidrog till programmet. Den nya svenska lektorn i Tartu, Esbjörn Nyström, utsänd av Svenska Institutet, talade om språk och land, och problematiserade relationen mellan svenskan och Sverige. Svenska, påpekade han, är modersmål även utanför Sverige, och svensk litteratur utkommer också i t.ex. Finland.

Jutta-Tiia Mägi, ordförande i svensk-läraryrskommittén i Estland, ledde en diskussion om de möjligheter som de nya medierna ger i undervisningen. Hennes elever i svenska på Gustav Adolfsgymnasiet i Tallinn får öva svenska i bloggar och följer svensk teve genom sändningar på nätet.

Från Tallinn kom också kyrkoherden i svenska S:t Mikael's församling, Patrik Göransson. Han berättade om sina erfarenheter som inlärare av estniska och de språkliga och kulturella skillnader som då drabbat honom.

Till seminariet kom också tillresta föreläsare från Sverige. Fredrik Harstad, läromedelsförfattare och konstruktör av

Patrik Göransson föreläser.

nationella prov i svenska för invandrare, berättade om sina erfarenheter som lärare i nybörjarsvenska, en situation som har mycket gemensamt med många av de baltiska lärarnas.

Från Svenska Akademiens samtidsordböckers redaktion i Göteborg kom Louise Holmer. Hon presenterade bl.a. en ny cd-version av den klassiska Svenska Akademiens ordlista, med nya sökmöjligheter. Cd:n har en rättstavningsfunktion som gör att en dyslektiker, eller en inlärare, som skriver *chonnalisstenas* hänvisas till *journalisternas*. Hon presenterade också ett urval av nyord i den trettonde utgåvan av ordlistan. En del av dessa ord avslöjar att förändringar har ägt rum i Sverige sedan förra utgåvan av ordlistan. *Lyxrenoveringar* verkar t.ex.

vara ofta förekommande idag, liksom exklusivare varianter av kaffe, som serveras av *baristor*.

Sofia Tingsell från Riksföreningen Sverigekontakt presenterade föreningens planer för fortsatt verksamhet och talade också om litteratur på miljonsvenska och hur den tagits emot av svenska recensenter.

Seminariet gav många möjligheter till möten med svenskan i världen. Medan svenskämnet hotas av nedläggning på universitet i Tallinn, har det seglat upp som ett arbetsprojekt på callcenter i Baltikum. Färdtjänsten i Stockholm gör sina beställningar via Estland. Personalen på callcentren utbildas på sex månader till att kunna föra samtal på svenska med beställarna.

Svenska är också ett av ämnena på Nuckö gymnasium, där Jukka Sahlgren är svensklärare. Gymnasiet, som är en internatskola, har en humanistisk profil med viss inriktning mot nordiska språk och nordisk kultur. Eleverna läser svenska fyra till fem timmar i veckan under sina tre gymnasieår. Ett fåtal elever väljer skolan för att de har svenskt påbrå, men oftare söker de sig dit t.ex. för att föräldrarna arbetar utomlands, eller för att situationen i hemmet inte är lämplig för studier.

Svenskämnet utvecklas också genom privata initiativ. En av kursdeltagarna menade att programmet passat henne som hand i handske, eftersom hon håller på att utveckla såväl läromedel i svenska som en ordbok för estnisktalande.

Sofia Tingsell
sofia.tingsell@sverigekontakt.se

Stockholm runt på tre dagar med Stuttgarts svenska skolförening

Vi i Svenska Skolan i Stuttgart reste på vår första skolresa förra våren. Resan ägde rum över pingsten och gick till Stockholm, Sveriges vackra huvudstad.

Skolresan började på Stuttgarts flygplats där vi träffades kl. 15.30. Vi var 11 barn och 3 fröknar och alla skulle med på skolresan till Stockholm. Många mammor och pappor var med och vi var lite nervösa.

Först lämnade vi in baggaget och fick våra boardingkort och sedan sade vi hej då till våra föräldrar.

Efter det så gick vi in i avgångshallen där vi fick vänta ett tag eftersom vårt plan var lite försenat. När klockan var 18 så startade vi äntligen och vi beställde baguetter och dricka till oss alla.

Efter nästan exakt 2 timmar så landade vi äntligen på Arlandas flygplats. Vi hämtade våra väskor och gick ut till de 2 "taxi-gubbarna" som redan väntade på oss. Alla sex pojkarna satt i en stor-taxi med våran fröken Elisabet, och vi fem tjejer satt i den andra stor-taxin ihop med fröknarna Birgitta och Mia.

Vi som satt i tjej-taxin sjöng alla möjliga svenska sånger som vi kom på. Taxichauffören skrattade och tyckte att vi sjöng fint och efter 40 minuter var vi framme på Zinkensdamms vandrarhem.

Där fick vi först dela upp oss i de fyra rummen och bädda våra sängar. Sen stupade vi trötta i säng, men det dröjde nog ett tag tills alla somnade!

Varje morgon gick vi upp klockan 7

och åt frukostbuffé tillsammans. Det fanns gröt, ägg, ost, bröd, skinka m.m. Det var enkelt, men bra.

Första dagen fick vi stå i kö in till frukosttrummet men de andra två dagarna så var det färre gäster eller så sov de längre än dagen innan.

Lördag morgon tog vi tunnelbanan till Sergels torg, tittade på "plattan", glaskulpturen och konstverket över de rivna "Klara-kvarteren". Sedan vandrade vi Hamngatan ner till Kungsträdgården. Här var det så fint så vi gjorde en paus, många fotograferade och några hittade en trasig cykel som man inte kunde åka på.

Vi fortsatte vidare över Strömbron till Gamla stan. Det var här och på

Lasse med Högvakten vid Kungliga Slottet.

Helgeandsholmen, som Stockholm började byggas på 1200-talet. Här ligger även slottet som alltid bevakas av soldater.

Vi hamnade mitt i en avlösning av en vakt och soldaterna hade gevär med vassa bajonetter – här gällde det att hålla sig undan.

Gamla stan är känd för de två gatorna Västra och Östra Långgatan. Vi strosade Västra Långgatan ner och där fanns det många souveniraffärer som sålde allt från T-shirts till smycken och godis. Bland oss var det mest killarna som var inne i affärerna och kikade.

Gamla stan är också känd för sina trånga gränder. Vi var i den trängsta, Mårten Trotzigs gränd och klättrade. Den var så smal att vi kunde klättra gränden ner genom att ha fötterna på ena husväggen och händerna på den andra.

När vi hade gått runt i Gamla stan och ätit lunch var det dags att titta på den stora vaktavlösningen vid det kungliga slottet. Tyvärr var det väldigt mycket människor där, men vi såg i alla fall hur soldaterna red in och ut från borggården på

sina fina hästar.

Efter vaktavlösningen fick vi gå på en visning av Festvåningen i Kungliga Slottet. Vår guide, Jonas, var jättebra! Han började med att berätta hur det gick till när gamla slottet Tre Kronor brann ner år 1697. Brandvakterna hade smitit från tjänsten och blev stenade som straff. På samma plats byggdes det nya slottet och det blev färdigt nästan sextio år senare, år 1754.

Sen fick vi se Gustav den III:s parad-sängkammare. Där fick fina människor komma och titta på när Gustav den III blev påklädd och var man riktigt fin fick man hjälpa till att klä på kungen! I detta rum dog Gustav III av den skada han fick av Ankarströms skott två veckor tidigare vid Operamaskeraden 1792.

I konsellsalen, som var Gustav den III:s matsal, hålls numera möten mellan kungen och regeringen. Förr i tiden hade de publika spisningar där. Kungen och hans familj satt till bords och åt och de andra gästerna fick bara titta på!

Det största rummet vi fick se är Karl XI:s galleri, där kungen bjuder på stora

middagar för flera hundra personer. Om man har otur och får maten sist kan det hända att man inte hinner äta någonting alls. När kungen, som får maten först, har ätit färdigt är nämligen middagen slut och alla andra får inte äta upp.

Allra sist fick vi titta på rikssalen. Där brukade kungen öppna riksdagen varje år fram till år 1975. Nuförtiden sker detta i Riksdagshuset, men Rikssalen används till andra festligheter. När vi var där fanns det en utställning med kungliga porträtt. Kungens och drottningens porträtt fanns med, men Jonas och vi var överens om att de inte var särskilt lyckade.

På eftermiddagen tog vi en båtutture till Fjäderholmarna, som är en grupp med 4 öar strax utanför Stockholm med hantverks- och fiskeriutställningar. På båtturen, som var mycket skojig, såg vi många båtar, kanoter, och färjor. Det var varmt, men det blåste lite. När vi kom fram fick vi en stor glass. Sen gick vi på en promenad, utforskade ön och hittade en rolig lekplats. Därefter la vi oss på klipporna och åt vår fika innan det var dags att ställa oss i kön för att komma med båten hem.

När vi kom tillbaka från Fjäderholmarna var det dags för mat. Vi valde en korvkiosk i närheten av vandrarhemmet och beställde typisk svensk korvköksmat. Mannen som jobbade i korvkiosken hade en ängels tålmod när vi kom med alla våra olika beställningar. Som tack för det besökte vi honom även på söndagskvällen.

Hemkomna till vandrarhemmet tog killarna bollen under armen, och gick till Tantolunden som ligger alldeles bredvid vandrarhemmet. Nu äntligen fanns det plats och tid för lite fotbollsspelande. Vädret var toppen och parken var full med folk som grillade och njöt av sommarvärmen.

De andra stannade kvar på vandrarhemmet och fördrev tiden med spel och prat. Så var det åter kväll och det var dags att krypa till kojs. Nu var alla rejält trötta och somnade snabbt.

På söndag förmiddag tog vi färjan till Djurgården för att titta på Vasa.

Vasa var ett stort krigsskepp. Det byggdes på 1600-talet när Gustav II Adolf var kung. Skeppet hade 64 kanoner och en 30 meter lång mast. Vasa var nästan 70 meter långt och ett av de största skeppen på sin tid.

Det sjönk redan på första resan efter 15 minuter för att det hade för lite stenar i botten och för många kanoner.

De flesta som var ombord på Vasa när det sjönk överlevde för att många båtar kunde rädda dem och det var nära till land.

Besättningen på skeppen hade det då-

Vi barn och två av våra lärare i Kungsträdgården.

ligt på den tiden. Det fanns inte nog med vitamin C i deras mat och därför blev de sjuka.

Det dröjde ända till 1950-talet innan man hittade Vasa och skeppet bärgades år 1961 med hjälp av två skepp som spände rep av stål under Vasa och drog upp skeppet.

Nuförtiden kan man titta på Vasa i ett museum på Djurgården. Man har restaurerat skeppet men det ser inte lika fin ut som förr i tiden. Vasa hade många fina figurer, tex förgyllda lejon. Några av dem har man byggt upp på nytt för att man ska kunna se hur det såg ut på 1600-talet.

Först fick vi en visning och sen fick vi gå runt själva. Alla tyckte det var spännande att utforska Vasa på egen hand.

Efter besöket på vasamuseet, vandrade vi bort till Skansen. Skansen är världens äldsta friluftsmuseum och ett Sverige i miniformat. Det grundades 1891 av Artur Hazelius för att visa hur människor bott och verkat i olika delar av Sverige undre äldre tid. Där finns 150 hus och andra byggnader från alla delar av Sverige och från olika århundraden som visar hur man bodde och arbetade. Dessutom finns det en djurpark med nordiska djur.

Det första vi gjorde var att äta lunch på Café Ekorren. När vi ätit och vilat oss gick vi till hantverksgårdarna. Vi gick in i glasbruket och fick se glasblåsning. Där fanns även en butik så vi kunde köpa lite presenter för de där hemma. Utanför hyttan fanns ett stort berg med glasbitar, här kunde vi plocka glas i olika färger.

Nu var det tid att träffa vår guide Stina som skulle visa oss de nordiska djuren.

Vi fick se en massa olika djur, bl.a. vargar, älgar, renar, vildsvin, järvar och lodjur. Vissa djur hade vi svårt att se för de gömde sig. Det fanns även sälar, uttrar, ugglor och visenter. Vi tyckte att björnarna var bäst för de kunde man lätt se, och det fanns tre små ungar som var ett halvår gamla. Björnungarna busade med varandra och försökte klättra i träden, där kunde vi stå länge och titta.

När visningen var över fanns det tid för lite vila. Vi stärkte oss med glass och dricka, och passade på att kika in på "Lillskansen". Här hittade vi en kull andungar med ulliga, gula fjädrar som vi kunde klappa. De var så söta!

Sen gick det vidare till nästa visning. Vi var nu ganska slitna och trötta men vår guide Anna-Vera, som var klädd i landskapsdräkt, och tog oss till Moragården från Dalarna var så bra att vi snabbt blev pigga igen. Hon tog oss med in i husen och visade och berättade hur människorna hade levt förr i tiden. Vi fick prova på att mala mjöl med stenar, krossa kaffeböner och göra trähantverk. Vi fick provligga sängar och prova näverskor. Anna-Vera bjöd oss också på barkbröd som såg ut som knäckebröd men som inte smakade så gott.

Så var besöket på Skansen slut och vi tog bussen tillbaka till centrum. Vi steg av vid Kungliga Dramaten och tog tunnelbanan från Stureplan tillbaka hem till vandrarhuset på söder.

Nästa morgon var det redan måndag och vår sista dag i Stockholm. Efter frukosten packade vi våra väskor och lämnade våra rum. Vi åkte tunnelbana till Gamla stan, vandrade runt lite i gränder-

na och gjorde de sista inköpen. Sen gick vi till Livrustkammaren.

Livrustkammaren är Sveriges äldsta museum. Här visas föremål från Sveriges kungliga historia. Grunden till museet lades då kung Gustav II Adolf år 1628 befallde att hans kläder från fälttågen i Polen skulle sparas.

På museet hade vi en guide som visade oss runt och berättade om de olika föremålen och deras historia. Det var mycket intressant och vi fick bl.a. höra om Gustav II Adolf som blev skjuten två gånger men överlevde, för att kulan första gången fastnade i skinkan och andra gången under nyckelbenet. Hans kläder fanns på museet och vi fick leta efter skothålen.

Gustav II Adolf dog senare i Lützen, Tyskland, då hans häst Streiff troligen blev skadad av en kula och sprang iväg i sken. Efter striden hittade man kungen död men hästen levde. Kungen blev balsamerad och transporterad tillbaka till Sverige. Resan tog lång tid och kungens häst dog. Man skar då bort skinnet från hästen och tog det med sig till Stockholm. Hästen Streiff kan man nu se uppstoppad på Livrustkammaren.

Vår guide hade många intressanta historier om kläderna, föremålen och olika personer. Några som hon också berättade om var Karl XII, Gustav III, Gustav Vasa och drottningen Kristina.

Efter vår visning promenerade vi över Riksbron genom riksdagshuset och längs med Drottninggatan upp till Sergels Torg. Här hade vi pizzabuffé på Pizza Hut. Mätta och belåtna tog vi för sista gången tunnelbanan till vandrarhuset.

Där hämtades vi klockan 13 av taxibilarna som körde ut oss till Arlanda. Vårt plan var försenat nu också och till slut skickades faktiskt ett annat flygplan för att ta oss till Stuttgart.

På detta plan pratade ingen av stewardesserna svenska eller tyska och det fanns inte mat så det räckte heller. Det var ju lite otur, men när vi såg våra föräldrar som väntade på oss på flygplatsen så var vi glada igen.

Vi tyckte alla att Stockholm är en jättevacker stad och vi hann se och göra jättemycket. Det var en perfekt skolresa, som vi kunde genomföra med hjälp av generösa bidrag från Riksföreningen Sverigekontakt och IKEA Deutschland. Vi hoppas att vi kanske snart kan komma tillbaka!

*Ole och Per Kleinschmidt,
Matthias Knöll, Natalie Krauter, Belve
och Blandia Langniss, Anna och Ida
Larsson, Lasse Trockel, Simon och
Niklas Weinrich*

Svensklärarkonferensen den 23–25 oktober i Vancouver, Kanada

Fyra lärare från the Swedish School – Svenska skolan utanför Washington, DC deltog med hjälp från Riksföreningen Sverigekontakt i lärarkonferensen i Kanada, vilken anordnas varje år av Svenska Institutet och Generalkonsulatet i New York. Vår värd var University of British Columbia med Lena Karlström som representant för universitetet. Syftet med konferensen är att fördjupa kunskapen om svenska språket och kulturen och verka som en källa och inspiration för svensklärarna. De får också tillfälle till att "nätverka" och utbyta erfarenheter och få inblick i förändringar i språket som vi som bor på andra sidan "pölen" kanske inte känner till.

Niklas Arnegren från Generalkonsulatet hade gjort ett mycket intressant program som vanligt och från Svenska Institutet kom Monika Wirkkala som talade om "Nytt från Svenska Institutet". Hon berättade bl.a. att 9 miljoner besöker Svenska Institutet webbplats www.si.se årligen och att svenska studeras på 220 universitet i 41 länder.

Vårt program var packat som vanligt med många intressanta talare och däribland fanns två författare Sara Kadefors och Johan Tell. Vårt lands högste representant ambassadör Ingrid Iremark kom från Ottawa för att delta. Hon gav ett inlevande tal om "Sverige i Kanada" där vi fick reda på att det nu finns 7.000 svenskar i Kanada. Det fanns en svensk gata i Winnipeg (Logan Street) som kallades "Snusrännan" tidigt 1900 tal, då det var en stark svensk invandring i Kanada. Efter depressionen flydde svenskar till kusterna, till Vancouver eller Toronto och svensknärvaron i Winnipeg försvann. **Sara Kadefors** föreläsning hette: *Min långa väg till att våga börja skriva och mitt skrivande idag för olika målgrupper* där hon berättade att hon växte upp i ett litet samhälle utanför Göteborg, i en familj där högläsning och böcker var viktiga ingredienser.

Redan som mycket ung visste hon att hon ville skriva och berätta historier men hon kände sig hämmad av lärarnas regler och rödpennor. I första klass skrev hon i hemlighet egna illustrerade historier som hon gav sin första fröken, *Den skära lilla björnen*, och andra berättelser om orättvisor och utanförskap som löste sig på slutet.

Gymnasiestudierna skedde i Göteborg och det befriade henne ifrån småsamhällets låsta position. Efter studenten ville hon göra och prova allt. Hon levde ett ofokuserat liv, läste och arbetade omväxlande utan att finna en egen nisch, och bestämde sig försöka hitta något som

Framför totempållarna i Stanley Park står artikelförfattarna från vänster Ann-Catrine Skoog Ehmer, Margareta Storm, Eva Hess och Margaretha Bul.

kunde intressera på längre sikt. Hon sökte in på psykologlinjen och Journalisthögskolan, men blev inte antagen, och anmälde sig slutligen till en mediakurs vid en folkhögskola för att bli radiojournalist.

Hon arbetade flera år vid Sveriges Radio/TV, ett spännande arbete som gav mycket publicitet och 2 miljoner lyssnare var morgon (*Morgonpasset*). Men arbetet var stressigt och krävde all tid. 1996 blev hon mor och förstod att hon behövde sadla om och varva ner. Hon började skriva filmmanus och sökte sin egen röst. Det visade sig svårt eftersom dem hon skrev för hade olika viljor och tappade hennes historier på deras betydelser. En efter en hamnade hennes manus i en byrålåda för refuserade manuskript. Hon brottades med känslor om att släppa författarambitionen och att hänga kvar och drevs av viljan att få ut åtminstone ett enda manus.

Boken som infriade den viljan var baserad på hennes första refuserade filmmanus, vilket var kortast och låg långt ner i byrålådan. Det är ungdomsboken *Långlördag i city*, vilken belönades med Författarförbundets debutpris 2001.

Samma år utgav Kadefors en annan ungdomsbok, *Sandor slash Ida*, vilken

handlar om två ungdomar med starka ensamhetskänslor och behov av kommunikation. Sandor är invandrarpojke och kämpar med mansrollen och Ida använder sin sexualitet för att få bekräftelse på sitt varande. *Sandor slash Ida* blev bästsäljare och belönades med Agustpriset 2001 samt har blivit långfilm. Våren 2009 släpps den engelska upplagan ut i USA under titeln *AreU4real?*

Hösten 2006 kom Kadefors första vuxenbok, *Fågelbovägen 32*. Den handlar om närmandet mellan en svensk kvinnlig läkare och en arbetslös invandrarkvinna, och tar upp frågan om människor kan mötas då maktförhållandena och villkoren dememellan är ojämna. Boken har redan sålts i över 100 000 ex och kommer att bli långfilm med Pernilla August i huvudrollen samt Sara Kadefors som regissör.

Nästa bok, som planeras komma ut hösten 2009, är också en vuxenbok. Den handlar om överlevnad och berättar om en kvinna som förlorat allt men försöker upprätthålla en förfina fasad.

Johan Tell kommer ursprungligen från Helsingborg och är både skribent och författare. Han har utkommit med ett tjugotal böcker och berättade kortfattat om tre av dem under vår konferens.

Boken "100 sätt att rädda världen" utkom våren 2007 och är en enkel och begriplig bok som handlar om att förbättra miljön. Den ger 100 tips på vad vi kan göra för att hjälpa till att minska den globala uppvärmningen. Möjligheterna vi har att förändra vår livsstil är alltså många.

Klimathotet – växthuseffekten – har redan börjat och detta visar bl.a. pollenallergin på våren eftersom den har börjat en månad tidigare i Stockholmstrakten. Vissa kalvfjäll har också börjat få vegetation och medeltemperaturen stiger. I framtiden innebär detta att somrarna kommer att bli torrare, vintrarna våtare och glaciärerna mindre.

Förändringarna beror på att människorna använder för mycket av fel energi såsom olja, kol och gas vilket bildar för mycket koldioxid. Det mesta vi gör – reser, äter, handlar – genererar utsläpp av koldioxid.

Vi behöver kunskap för att kunna välja klokt: t ex bör vi använda värmeljus av stearin (talgprodukt) istället för värmeljus av paraffin (oljeprodukt). Om en ny produkt måste köpas rekommenderas att köpa en dyrare eftersom den oftast håller längre.

Det är mycket viktigt att ändra livsstilen så snart som möjligt eftersom en svensk genererar ca 6 ton koldioxid per år; en amerikan 20 ton per år och en afrikan mindre än ett ton per år

När man väljer en naturligare livsstil behöver man faktiskt inte välja bort och försaka. Det räcker ofta med att välja klokare. Man bör göra ett balanskonto. Balansera sin konsumtion; det man gör och det man inte gör. Det blir lättare och känns inte så svårt då att ändra vissa vanor för att uppnå önskade resultat. Johan Tell säger att om du t ex handlar lokalt odlade produkter, använder cykeln till arbetet, byter ut en köttmiddag mot en vegetarisk middag en gång i veckan osv så kan du ändå kosta på dig en flygresa.

I boken *Lagom* som publicerades år 2004 talar John Tell om sanningar och myter om vad vi kallar svenskt. Han citerade Göran Hägg och sade att "ett folk är en grupp människor som förenas av gemensamma vanföreställningar om sitt förflutna".

Johan Tell tar bort den gamla nationalromantiska färgen och avslöjar vad det egentligen är vi firar, hyllar, äter och dricker och visar att de flesta av våra traditioner inte är 1000-åriga. Lucia kom t ex inte från Mälardalen och midsommarsstången kom från Napoleons tid i Frankrike.

Han beskriver en svenskhet som medvetet har skapats av svenskarna och påpekar att det är bara en tunn yta på den människa som är likadan vart vi än kom-

mer.

När industrialiseringen började på 1800-talet blev det en orolig och rörlig tid. En rädsla uppstod och man skapade olika traditioner och platser för att känna trygghet, såsom bl.a. Lucia och Skansen. Det finns dessutom en svenskhet skapad av andra såsom sex, höga skatter och självmord vilket inte heller stämmer överens med den äkta svenskheten.

Johan Tell skriver i boken *Träd kan rädda världen*, 2008, att vi genast måste börja inse trädens oerhörda vikt och betydelse för jordens välbefinnande. Träd suger upp koldioxid när de växer men eftersom det inte finns tillräckligt många träd som kan absorbera all koldioxid blir det obalans i systemet och resultatet blir det förhöjd temperatur på jorden. Träd balanserar inte bara växthuseffekten utan de kan också förhindra ökenspridning och jorderosion och de kan användas inom många olika områden. Vi kan få byggmaterial och papper av träd och bränsle till våra hus och bilar. Träd kan också ge oss föda och kläder och framför allt binder träd koldioxid och producerar syre.

Gunlög Sundberg, Fil dr, Lektor vid Stockholms Universitet, föreläste om sin nyutkomna bok, *Handbok i svenska som andra språk – hur föreskrivande kan man vara?*

Gunlög Sundberg är lektor sedan 1995. Hon handhar 700 utländska studenter. Hon är också projektledare för Tisus, behörighetstestet i Sverige för universitetsstudier.

I dagens Sverige med en enorm invandrarbefolkning, är hennes handbok nydanande och epokbildande. Det finns bara några få föregångare på engelska språket, ingenting på svenska. Den ger en funktionell språkbeskrivning med fokusering på användaren. Arbetsgivare i Sverige måste rikta sig till andraspråksbrukare och fundera på vad som är svårt i svenska språket. Arbetsgivaren ska kunna slå upp sådant som gäller arbetsplatsen. Sverige har t.ex. många utländska sjuksköterskor och läkare som behöver veta när man ska använda vad i språket. Vissa ord är värdeord, t ex ambitiös. Har det en god klang eller inte?

Handboken är uppdelad i två delar, en domändel och en uppslagsdel från A – Ö. I domändelen finns texter från arbetslivet. I uppslagsdelen kan man sen fördjupa sig. Frågan för författaren har då ställts – vad ska man kunna slå upp? Några exempel är: Hur man hälsar, beklagar, bjuder in, föreslår, övertygar, ger information, tackar, ber om ursäkt, hur man uttrycker artighet och respekt, hur man frågar, påstår och uppmanar.

Det räcker inte längre med en uppdelning mellan vad som är rätt och fel. Det

finns ofta många möjligheter att uttrycka samma sak. Man kan använda ett bättre eller sämre sätt att uttrycka sig. Det finns också många oskrivna regler som andraspråksbrukaren inte känner till. I Sverige talar man t.ex. aldrig om religion eller vilken inkomst man har. När man skriver om ett beslut i Sverige, ger man först beslutet och sedan följer motiveringen. Imperativ används sällan. Svensken använder omskrivningar: Jag undrar om..., Skulle du vilja... På samma sätt undviker man du/ni. Hur är det? säger man.

Gunlög Sundberg har också ägnat sig åt samtalsspråkets egenart och dess grammatik. Hon talade om detta under rubriken Från missförstånd till samförstånd: svenska samtal I forskning och undervisning.

Skillnaden är stor mellan tal och skrift, hur man uttrycker sig. Det är också stor skillnad mellan yrkesrelaterat språk och småprat i kafferummet, där en snabb jargong råder. I talspråket utesluter man många ord som är underförstådda och använder kroppsspråk, som andraspråksbrukare inte känner till. Man använder färre ord och fler pronomen. Man visar stöd och förståelse genom småord: eh, va, va sa du, vadå, förlåt, hur sa, ursäkt. Jo är ett ord unikt för svenskan.

Vi fick också se en video med tre blivande studenter som anmält sig till Tisus, för att få behörighet för universitetsstudier. Vi fick försöka bedöma dem, deras ordförråd, uttal, och förmåga att lägga fram sin åsikt. Intressant och stimulerande.

Efter konferensens slut fick vi alla en guidad busstur runt Vancouver och de vackra stränderna i solnedgången! Vi besökte Stanley Park där det fanns många vackert dekorerade totempålar som vi ivrigt fångade på bild. Vi blev också bjudna på en mottagning på Green College och sedan en underbar konsert av Orfei Drängar som uppträdde i en till brädden fylld konsertsal i Chan Centre. De avslutade just då sin konsertturne som tog dem till olika städer i Kanada. En underbar avslutning på en mycket givande svensklärarkonferens.

Margaretha Bull
Eva Haak Hess
Ann-Catrine Skoog Ehmer
Margareta Storm
www.theSwedishSchool.org

Svenska skolan i Gammalsvenskby, Ukraina

Nu pratas och sjungs det åter på svenska i skolan i Gammalsvenskby.

Efter över 200 år var språket på väg att dö ut i byn, men sedan blåste två energiska kvinnor liv i svenskundervisningen igen.

Riksföreningen Sverigekontakt bidrar till att hålla verksamheten igång.

Den 2 oktober var en stor dag i Gammalsvenskbyns historia. Då kom kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia på besök.

Säkert tusen personer hade samlats i byn, som normalt har cirka 300 invånare, för att möta kungaparet.

Kungen och drottningen besökte den svenska kyrkan, byns dagis och sjukstugan eskorterade av ett hundratal polismän och säkerhetsvakter. Kyrkan hade fått pengar till upprustning, dagiset en lekplats från ett företag i Småland och sjukstugan en EKG-utrustning skänkt av en svensk bank. Uppståndelsen var stor med ett tiotal TV-bolag och 65 journalister på plats.

Lite mer i skymundan överlämnades en gåva som var nog så viktig. Då fick skolan ta emot 15 text- och 20 övningsböcker från Sverigekontakt till svenskundervisningen.

Läraren Larisa Belei var förstås glad.

– Tusen tack, sa hon. Intresset för svenskan har ökat så mycket att vi ibland har tvingats dela varje lärobok på tre elever.

Gammalsvenskby ligger i södra Ukraina vid floden Dnjeprs norra strand, ungefär 15 mil från dess utlopp i Svarta havet. Byn grundades 1782 av en grupp människor som deporterats dit från svenskbygderna i nuvarande Estland.

Om man söker sig ännu längre tillbaka i historien landar man i medeltiden. På 1200–1300-talet gjorde Sverige minst tre korståg till det då hedniska Finland.

I korsfararnas kölvatten flyttade svenska fiskare och bönder in i främst södra Finland och bidrog sålunda till att Finland än i dag är tvåspråkigt.

Men några av invandrarna valde att inte stanna i södra Finland utan tog steget över till det som i dag är Estland. De flesta slog sig ner i kustbandet och på öars som Dagö och Ösel. Det är i alla fall vad historikerna tror.

Området var då en korsridarstat, styrt av Tyska Orden.

På 1500-talet försvagades orden och ansattes av danskar och ryssar. Stormästaren vände sig till den svenske kungen Erik XIV och bad om beskydd vilket ledde till att Sverige ockuperade Estland och gjorde det svenskt 1561 något det förblev

Vuxenklassen som studerar svenska.

tills det gick förlorat till Ryssland i freden i Nystad 1721.

I mitten av 1700-talet blev en grupp svenska bönder på Dagö osams med sin godsherre om sina privilegier. Till slut landade trätan hos kejsarinnan själv, Katarina den Stora, i S:t Petersburg.

Slutet blev att bönderna skickades till södra Ukraina som nyligen erövrats från turkarna. I augusti gav de sig iväg, knappt tusen personer, till fots, söderut. Vandringsringen tog nästan nio månader, men den 1 maj 1782 anlände de till den plats de blivit anvisade och där byggde de sin by.

Med i gruppen fanns en Mats Magnusson som hade varit skollärare hemma på Dagö. I byn blev han bonde, men också klockare och förmodligen lärare även om immigranterna under de första åren hade överlevnad högst på dagordningen.

Genom åren har det funnits skola och undervisning i byn om än av växlande kvalitet. Ofta var det klockaren som fick fylla funktionen av att också vara lärare.

På 1930-talet tog det slut med den svenska skolan. Då var Ukraina en del av det kommunistiska Sovjetunionen. 1930 stängdes kyrkan, 1938 byttes de svenskspråkiga lärarna ut mot ukrainska och barnen förbjöds att tala svenska sinsemellan.

Så skulle det förbli i 60 år. Under den tiden började svenskan tappa fotfäste. En anledning var att giftermål över de etniska gränserna blev allt mer vanliga. Före Andra världskriget gifte sig svenskar oftast med svenskar, efter kriget ökade antalet blandäktenskap.

I mitten av 1990-talet startade två unga svenskar, Johan Bodén och Carl Sturén, företaget Chumark i Kakhovka på andra

sidan floden från byn.

Dit kom också Carls mor Christina Sturén med maken Carl-Olof 1997. De var mest nyfikna på hur pojkar hade det.

– Några planer på att stanna hade jag inte, säger Christina.

Men hon blev fascinerad av vad hon såg och blev kvar.

Efter ett besök i Gammalsvenskby fick hon idén att börja undervisa där i svenska.

– Lärare är mitt yrke, säger hon. Det har jag gjort i Stockholm och på Gotland. Så jag frågade rektorn i byskolan om jag kunde få låna ett klassrum efter ordinarie skoltid.

Tills för tre år sedan reste Christina varje vecka från Chumak till Gammalsvenskby för att lära ut svenska. Till en början under väldigt enkla former.

– Vi hade inga böcker, säger hon. Men till slut fick vi bidrag från kyrkan och utrikesdepartementet som vi kunde skaffa de första läromedlen.

När Christina flyttade tillbaka till Sverige lämnade hon över uppdraget till skolans engelsklärare Larisa Belei.

Larisa är ukrainska, utan koppling till Sverige – utom den att hon bor i byn. Men hon började gå på Christinas lektioner eftersom det roade henne och som språklärare tog hon till sig svenskan fortare än de flesta.

– Svenska institutet har också gett mig möjligheten att resa till Sverige under somrarna och delta i deras intensivkurser, berättar hon.

Numerera är hennes svenska flytande.

Hon får också betalt från Sverige för sitt jobb.

– 350 hryvna i månaden, säger hon.
Det motsvarar knappt 500 kronor.

– Fast jag har ju 700 hryvna för min ordinarie lärartjänst i engelska också, lägger hon till.

Vi står utanför skolan i Gammal-svenskby. Det är söndag och skolan är så tom och ödslig som bara en skola kan vara en helgdag. På väggen står ett Lenincitat kvar: "Lär! Lär! Lär!"

Normalt finns här 300 elever från byn och andra byar runt omkring. Larisa har varit lärare här i snart 20 år. Periodvis har det varit tufft.

– Sovjetunionens sammanbrott drabbade oss hårt, säger hon. Efterhand har det blivit lite bättre, men så sent som för tre år sedan fick vi inte betalt i pengar utan i mat.

Hon har två grupper.

– En är blandad, med människor i olika åldrar, berättar hon. Den andra består av ungdomar. Långt ifrån alla är svenskättlingar. Alla intresserade är välkomna.

Ukrainska skolor är fattiga.

– Staten betalar lärarnas löner, säger Larisa. Men när det gäller underhåll och utrustning är det upp till föräldrarna.

Svenskläraren Larisa Belei i det nya klassrummet.

Varje förälder betalar 2 hryvna – motsvarande 3 kronor – i månaden, vilket kan vara tungt när hela familjen är arbetslös.

Årets vinter var mild, vilket gjorde att kostnaden för uppvärmning var hanterbar.

– Men i fjol hade vi bara pengar till att värma upp halva skolan, så hälften av eleverna fick undervisning på förmiddagarna, den andra hälften på eftermiddagarna. Det blev långa dagar för oss lärare.

Därför tar hon och skolan tacksamt emot all hjälp. I våras fick Larisa chansen att få ett eget klassrum för undervisning i svenska och engelska, men ett klassrum utan möbler.

– Utan hjälp hade vi inte lyckats, säger hon. Nu ställde Sverigekontakten i Västerвик och en skånsk förläggare upp med pengar så vi fick möbler.

Och i oktober var det dags igen. Riksföreningen Sverigekontakt köpte in böcker 6 610 kronor och skänkte till undervisningen.

– I somras blev en grupp ungdomar från byn inbjudna till Malmö för en vecka med fotboll och svenskundervisning, säger Larisa. Det var förstås en fantastisk upplevelse för dem. Få av dem hade varit utomlands eller flugit förut. Men det gjorde också att jag fick en kraftig tillströmning av nya elever som vill läsa svenska. Därför var de när nya böckerna mer än välkomna.

*Göran Svedberg
goran.svedberg@yahoo.se*

Centret för svenska studier (CSS) i Minsk

I början av november 2008 genomförde Sverigekontakt ett seminarium med föreläsare från Sverige på CSS i Minsk för ett dussintal svensklärare från Vitryssland och två från Ukraina. Vi har fått nedanstående artikel från Märten Frankby som la upp seminariet, leder CSS och dessutom är svensk lektor i Minsk.

På sex år har Centret för svenska studier (CSS) i Minsk utvecklats från ett mindre programkontor till ett aktivt utbildnings- och informationscenter i Vitryssland. Dessutom har vi kunnat övervinna en rad svårigheter och hittills utbildat över 400 vitryska studenter. Men Centrets framtid är oviss.

Centret, som från början gick under namnet Centret för skandinaviska studier, grundades i mars år 2002 som ett samarbete mellan det enda vitryska icke-statliga universitetet EHU (European Humanities University) och Svenska institutet. EHU upplät ett kontor och tillgång till lärosalar, Svenska institutet skänkte pengar till möbler och Södertörns högskola bistod med ett antal datorer och besökande lektorer i samband med ett studieprogram under tiden 2002–2004.

På försommaren 2004 stängdes EHU av politiska skäl. Alla fakulteter och utländska centra tvingades utrymma lokalerna.

Några av Svenska centrets medarbetare: Koordinatorn Olga Rizmakova och lärarna Olga Jakovtjenko och Nasia Savik.

Strax efter den påtvingade stängningen av EHU förenade sig det skandinaviska centret med de tyska och franska kulturinstituterna verksamma på EHU i en gemensam undervisningsorganisation, kallad Center for International Studies (www.cfis.by). I samma veva bytte vi

namn till Centret för svenska studier.

Den nya organisationen har blivit registrerad med syftet att bedriva undervisnings- och informationsverksamhet. Det är en känslig och osäker status i dagens Vitryssland, men den ger det nödvändiga utrymmet för oss att bedriva verksamhe-

ten vidare.

Efter EHU:s påtvingade stängning har CSS haft en kringflackande existens och under olika perioder inhyst i två fabrikslokaler under ganska obekväma och ofördelaktiga förhållanden. Inte desto mindre har CSS under dessa år lyckats fyrfaldiga sitt studentantal samt utvecklas från ett programkontor till ett svenskt utbildnings-, informations- och resurscentrum med aktiviteter som sträcker sig över hela Vitryssland.

Kärnaktiviteten består för närvarande av informationsverksamhet samt språkundervisning. CSS uppbär för detta stöd från Svenska institutet och tar ut avgifter från eleverna för att kunna betala lärare och material. I dag arbetar 7 vitryska lärare på CSS; det är lika många som på de tre universitet där det är möjligt att studera svenska i Vitryssland (i städerna Minsk och Polotsk). För närvarande studerar 110 elever hos oss på ett flertal nivåer.

Fem år i rad har Centret ordnat en konferens riktad mot framförallt ungdomar och studenter om ”Det moderna Sverige”. I denna konferens deltar såväl vitryska studenter som svenska föreläsare. Dessutom genomför CSS regelbundna översättarseminarier med syfte att utbilda framtida vitryska översättare av svensk skönlitteratur.

Informationsverksamheten tar mer och

Centrets luciafirande 2007.

mer plats i Centrets verksamhet. Vi har som målsättning att vara lättillgängliga, synliga och öppna för alla som har frågor om Sverige, vill låna böcker och filmer för att bekanta sig med Sveriges kultur och samhälle eller få reda på stipendiemöjligheter i Sverige. Vi vill verka som ett svensk fönster mot Vitryssland från vår nuvarande belägenhet i centrum av Minsk.

På regelbunden basis ordnar Centret filmvisningar och möten med tillresande svenskar. Vi håller återkommande föreläsningar om svenskrelaterade ämnen och studiemöjligheter, både på Centret och som gäster på universitet runt om i Vitryssland och understödjer även Svenska institutet i deras informationsprojekt i landet. Centret firar Lucia och midsommar i våra egna lokaler samt vid

ett friluftsmuseum utanför Minsk.

CSS står till tjänst med att finna tolkar, översättare och guider till allehanda svenska organisationer och gäster på besök i Vitryssland. Vidare koordinerar vi svenskundervisningen i stort i Vitryssland och verkar som referenspunkt för de vitryska svensklärarna och distribuerar läromedel till de olika universiteterna och skolorna där man i dag kan läsa svenska.

Det största problemet för CSS framtida verksamhet är dess status i Vitryssland. Vår registrering tillsammans med våra tyska och franska kollegor i en icke-statlig, utländsk organisation gör existensen känslig och osäker.

Dessutom ökar kostnaderna ständigt i Vitryssland; hyra och undervisningsmaterial blir dyrare och då vi befinner oss i ett attraktivt läge i Minsk befinner vi oss under ständigt hot att inte få hyreskontraktet förlängt.

Men vi är dock optimister och hoppas på fortsatt intresse från svenska myndigheter och nya partners som önskar dra fördel av vår verksamhet som en aktiv, synlig och lättillgänglig svensk mötesplats i Vitryssland.

Mårten Frankby
Chef, Centret för svenska studier
Centrets hemsida:
www.swedishcentre.org

Svenskundervisning i Seoul, Sydkorea

Varför vill de lära sig svenska? Den frågan är jag van vid att få. Det började någon gång i början av 1990-talet när jag undervisade på Uppsala International Summer Session för första gången. Mina vänner och bekanta kunde inte förstå att människor betalar stora summor för att åka till Sverige och studera svenska.

Mellan åren 2000 och 2003 var jag svensklektor utanför Madrid i Spanien. Samma fråga: Varför läser de svenska? Att spanska har blivit det största främmande språket efter engelska för svenskar är inget konstigt alls. Men varför i hela friden vill spanjorer lära sig svenska?

Nu undervisar jag sedan februari 2007 på Hankuk University of Foreign Studies (HUFS) i Seoul. HUFS grundades 1954, strax efter det grymma Koreakriget som pågick 1950–53. Det var vid grundandet den enda högre utbildning med inriktning på främmande språk i hela Korea. 1958 examinerades de första 133 studenterna i följande språk: engelska, tyska, kinesiska, franska och ryska. Sedan dess har universitetet växt betydligt och har i dag drygt 50 olika institutioner.

På HUFS finns i nuläget Sydkoreas enda institution för skandinaviska språk. Den som har arbetat mest och längst med det svenska språket här i Seoul är utan tvekan professor Pyun Kwang-soo, som häromåret förärades Nordstjärneorden i samband med att han gick i pension. Och varför vill någon studera svenska i Seoul?

En av de bakomliggande orsakerna till att det överhuvudtaget finns en livaktig skandinavisk institution vid HUFS har jag spårat till professor emeritus i japanologi vid Stockholms universitet, Seung-bog Cho. Professor Cho har en brokig och spännande bakgrund. Han föddes i Kina, och studerade såväl i Japan som i USA innan han 1952 hamnade i Sverige. På 1960-talet blev han docent i Uppsala i koreanska och japanska. Och 1975 utnämndes han, vid Stockholms universitet, till Nordens förste professor i japanska. Professor Chos förste doktorand i japanologi var Sveriges nuvarande ambasadör i Seoul, Lars Vargö.

Någon gång i mitten av 1960-talet läste Pyun en intervju med professor Cho i

en dagstidning. Pyun var då gymnasielärare i Seoul. Han hade aldrig varit utanför landets gränser. Det var inte lätt att lämna Korea på den tiden. Regeringen var mycket sparsam med att bevilja utresevisum och dessutom var de allra flesta koreanerna fattiga, många till och med mycket fattiga.

Av tidningsintervjun med professor Cho framgick att det är gratis att studera på universitet i Sverige. Pyun reagerade omedelbart. Han skrev ett brev till Cho och frågade om det fanns någon möjlighet för honom att komma till Sverige för att studera. Det blev inledningen till en kontakt, som skulle sträcka sig igenom mer än fyra decennier.

1968 kom Pyun till Sverige och Stockholms universitet. Talang kombinerad med envishet gjorde att han lärde sig svenska snabbt. Med hjälp av Cho som då var docent fick han så småningom möjlighet att inleda sina studier i lingvistik. Samtidigt behöll Pyun kontakten med hemlandet. Han hade påbörjat forskarutbildningen vid Stockholms universitet när han blev kallad hem till Seoul

för att bygga upp den svenska institutionen vid HUFS.

Redan 1974 blev det möjligt att studera svenska som biämne vid HUFS i Seoul. De första åren fanns det bara ett fåtal studenter och de fick undervisning av Lena Nyström, en av de mycket få permanentboende skandinaverna i Seoul på den tiden.

En viktig uppgift, när den svenska institutionen sedermera växte och svenska blev huvudämne 1980, var att färdigställa de enda lexikon som finns mellan svenska och koreanska. Ett evighetsarbete där Pyun hade huvudansvaret. Han har också skrivit läromedel och översatt till exempel Alva Myrdal till koreanska. Pyun har dessutom under många år varit ordförande i The Scandinavian Society of Korea, en akademisk förening som arrangerar seminarier ett par gånger om året.

Begåvade studenter vid skandinaviska institutionen fick med tiden möjligheter att studera i Sverige. Där hade Svenska Institutet en viktig funktion. En termin eller ett år på svensk folkhögskola har i flera fall varit inkörsporten till forskarutbildning på svenska universitet för dem som nu är mina koreanska kolleger vid vår institution.

1986 fick professor Pyun äntligen möjlighet att ta tjänstledigt för att avsluta sin doktorandutbildning i Stockholm. Han lämnade över ansvaret för institutionen till professor Kim som då i sin tur återvände från sina studier i Sverige. 1987 doktorerade Pyun. Avhandlingen är en jämförande studie av koreansk och svensk fonologi där han har använt sig av 36 koreanska svenskstudenter vid HUFS som informanter. Handledare var professor Cho.

I mitten av 1990-talet utvidgades institutionen i och med att kurser i norska och danska tillkom. Huvudämnet för de som registrerar sig på institutionen är sedan dess skandinaviska studier. I dagsläget är det 27 studenter som registrerar sig varje läsår. De läser i fyra år till en examen som motsvarar fil. kand. Det innebär att vi har cirka 100 aktiva studenter vid institutionen.

Så varför studerar de svenska? Orsakerna varierar naturligtvis. När man frågar studenterna så svarar de ofta med att de är intresserade av välfärdssamhället, att de har lockats av musiken, eller av Astrid Lindgren.

Sanningen är i många fall att HUFS är ett universitet med gott rykte. Chanserna att lyckas på arbetsmarknaden är goda om du har ett examensbevis från HUFS. Och många av studenterna vid skandinaviska institutionen har kommit in på rätt universitet, men inte på det ämne, ofta engelska, som var deras förstahandsval.

Svenskstuderande på Nordenafton.

Utbildningssystemet i Sydkorea är mycket olik det svenska. I korthet kan nämnas att det grundar sig i en sträng konfucianism med stor respekt för läraren, mycket föreläsningar och memorering av läroboksinnehållet.

Konkurrensen är benhård redan för mycket små barn. Kunskaper testas oupphörligt. Elever och studenter får lära sig att inte ifrågasätta, inte ställa frågor. Med andra ord så kan alltihop kännas som en stor utmaning för en lärare med skandinaviskt ursprung och skandinaviska erfarenheter. I synnerhet som det i min tjänst enbart ingår konversation och uttal, delkurser som förutsätter studenternas aktiva deltagande.

Till en början hade studenterna ganska avvaktande attityd till mig. Min föreläsare var gift med en koreanska och talade språket flytande. Men jag, jag bara hamnade i Seoul utan att någon som helst koppling hit, något som jag senare har

förstått är rätt ovanligt. Jag sökte och fick tjänsten helt enkelt.

Numera är jag nöjd med aktiviteten på lektionerna och jag har vant mig vid att bli kallad "professor Ylva". Studenterna känner mig och vågar mera. Det har hänt att de ser förvånade ut över att det redan är dags för paus. Då sväller mitt lärarhjärta av stolthet. Jag har också gradvis lärt mig vad som är realistiskt när det gäller förväntningar på framsteg och resultat.

Det har hänt att jag har sagt till studenterna att jag tror att jag har lärt mig mycket mer under de här två läsåren än vad de har gjort. Då tittar de undrande på mig.

*Ylva Olausson, Assistant Professor
H.U.F.S. Scandinavian Department
ylvaolausson@gmail.com
<http://segatanten.blogspot.com>*

Mellanvästern – det fjärde och sista nedslaget bland svenska immigranter i Amerika

Fredagen den 19 oktober 2007 reste jag från Philadelphia i Pennsylvanien västerut till städerna Moline och Rock Island i Illinois. Jag skulle vara Göteborgs-Emigrantens representant vid ett emigrant-symposium på Augustana College anordnat av Swenson Swedish Immigration Research Center där, samt uppsöka minnen från den svenska immigrationen i närliggande Bishop Hill, Andover och Galesburg.

Jag anlände till Quad Cities Airport vid 11-tiden, men hade då tappat en timma på grund av tidsdifferensen. Konferensdeltagarna var inbokade på Radisson Hotel i Moline och vi hämtades på flygplatsen av hotellets buss. Hotellet var beläget alldeles vid Mississippis strand och där fanns en underbar strandpromenad, som jag strövade längs. Tyvärr var det utanför turistsäsongen, så turistbåtarna hade slutat köra.

Saukkrigaren Svarta Höken bodde i trakten när amerikanska armén säkrade övre Mississippis lopp för vita nybyggare. Fort Armstrong byggdes på ön Rock Island och det fungerade både som handelsstation och militäranläggning. Fortet attraherade ytterligare vita nybyggare till området, vilket slutligen ledde till Svarta Hökens fall och flytt västerut för indianationerna Sauk och Fox. Fort Armstrongs tillväxt berodde på dess strategiska läge i en grund del av Mississippifloden, vilket möjliggjorde enkel angorning av flodbåtar vid bryggorna till det växande samhället i och runt omkring fortet. Inom några år blev handelsstationen en framgångsrik och växande gränsstad med hundratals familjer. Stadsplanen bestämdes 1835 och staden gavs först namnet Stephenson, vilket 1841 namnändrades till Rock Island. Stadens ekonomi blomstrade när Chicago and Rock Island Railroad 1856 byggde den första järnvägsbron över Mississippi. Järnvägen medförde industrialisering av staden, bl.a. sågverk, tegelbruk och tillverkning av jordbruks- och järnvägsutrustning. 1850-talets flodstäder var brutala och okultiverade samhällen. Rock Island var inget undantag. Flodbåtarna förde hit alla sorters nya bosättare allt ifrån spelare, oseriösa försäljare till familjer, industrimän och unga entreprenörer. Alla bidrog på olika sätt till att utveckla staden till ett kraftigt centrum för handel, industri och boende.

Augustana College and Theological Seminary grundades 1860 i Chicago. Verksamheten flyttade tre år senare till Paxton, Illinois, och 12 år senare flytta-

Bishop Hill - kolonihotellet.

des den till Rock Island, där den första college byggnaden invigdes den 22 september 1875. Skolan var den viktigaste utbildningsinstitutionen för Augustana-synoden, ett nationellt trossamfund uppbyggt av huvudsakligen svenska immigranter och deras ättlingar. 1962 skapades genom en sammanslagning den Lutherska kyrkan i Amerika och seminariet lämnade Rock Island för att bli en del av den Lutherska teologiska skolan i Chicago. Idag har Augustana anknytning till den Evangelisk Lutherska kyrkan i Amerika och skolan anses vara en av Amerikas ledande humanistiska college. Swenson Swedish Immigration Research Center, som är inrymt på Augustana, har under 25 år fungerat som ett nationellt arkiv, bibliotek och forskningsinstitut för studier om svensk immigration till Nordamerika. Biblioteket innehåller cirka 20 000 volymer om svensk immigrationshistoria, en unik samling av svensk-amerikanska tidningar samt ett omfattande arkiv, vilket innehåller data om tusentals svenskamerikaner, kyrkor och organisationer.

Moline med 43 016 invånare år 2007 är en av städerna i stadsområdet "Quad Cities" med över 400 000 invånare, tillsammans med grannstäderna East Moline, Rock Island, Silvis, Milan och Colona i Illinois och städerna Davenport, Bettendorf och Le Claire i Iowa på andra sidan Mississippifloden. Moline har haft

en stor befolkning av svenska invandrare. De första svenskarna kom hit 1848 och redan på 1870-talet utgjorde de den största etniska gruppen. Varför kom de hit? Från början hade John Deeres Plogfabrik grundad 1847 en stor dragningskraft. Där arbetade många svenska smeder och andra yrkesmän. En av dessa, skåningen Anders Friberg, startade 1865 tillsammans med en kompanjon Moline Plow Company. Dessa två fabriker lockade många svenskar att komma till Moline. På 1890-talet grundade svensken Charles W. Borg en framgångsrik maskinfirma i Moline. Dennes blev upphovet till världsföretaget Borg-Warner. Deere & Companys koncernhuvudkontor finns ännu i staden. I Quad Cities bosatte sig så småningom den moderne utvandranen Lennart Setterdahl, som gjorde det till sin livsuppgift att dokumentera de svens-

John Deere-traktor, äldre modell.

Bishop Hill – minnesmärke över stupade i inbördeskriget.

Augustana College, Rock island.

ka emigranternas historia. Han reste 1959–1995 Nordamerika runt för att med mikrofilm och bandspelare dokumentera arkiv och människor. Dokumentationen finns idag samlad på Svenska Emigrantinstitutet i Växjö. Hustrun Lilly var honom behjälplig och hon bedriver också emigrantforskning. Hon har bland annat skrivit boken *Swedes in Moline, Illinois 1847–2002*.

Vilade en stund på fredagen innan det var dags att göra mig i ordning för att åka och lyssna på kvällens inledningsföreläsning, den årligen återkommande föreläsningen till O. Fritiof Anders minne. Det var Augustana Colleges förre president Thomas Tredway, som talade om högskolans besvärliga finansiering under förra seklets mitt. På lördag morgon hämtades vi av en buss, som körde oss till skolan, där Swenson Center anordnade en konferens på temat "Vänner och grannar? Svenskar och normmän i Förenta Staterna". Konferensen handlade om relationen mellan svenska och norska immigranter i USA. Hur immigrantgrupper och etniska grupper interagerade med varandra är en central aspekt av amerikansk immigrationshistoria. Bland skandinaverna fanns ett stort antal kontakter och en nära samverkan mellan svenskar och normmän. De var ofta grannar, hade liknande yrken, gifte sig med varandra, samarbetade och utvecklade jämförbara – men inte identiska – religiösa, kulturella och etniska traditioner. Relationen var inte alltid harmonisk, där fanns också friktion och konkurrens. Föreläsarna kom från USA, Sverige, Norge och Danmark. Jag skall inte gå in i detalj på föredragen utan bara nämna några intressanta uppgifter som gavs. Likheterna mellan svenskar och normmän var större än skillnaderna. Skandinavismen var stark fram till 1890 och sedan påverkade unionsupplösningen 1905 relationerna negativt. Totalt utvandrade 1,2 miljoner svenskar och 850 000 normmän, före 1870 var den norska fysiska utvandringen större än den svenska. Trots dessa siffror fanns vid folkräkningen år 2000 4,6 miljoner amerikaner med norska rötter mot 4,3 miljoner med svenska rötter!

Rock Island/Moline var ju slutklämmen på min resa, men på söndagen hyrde jag en bil och for ut på prärien. Först åkte jag ner till Bishop Hill, den gamla religiösa svenskkolonin grundad år 1846. Den är idag en statshistorisk plats. Jag vandrade runt i flera timmar och tittade på alla gamla byggnader. 16 byggnader fanns ännu kvar från kolonitiden. Jag gick även runt på begravningsplatsen. Jag fann grundaren, profeten Erik Janssons grav och reflekterade att där vilade många Söderalabor. Kolonin lärde jag nämligen känna under 1970-talet, när jag bodde i

Molines strandpromenad med Mississippi i bakgrunden.

Söderhamn i Hälsingland. Det var fantastiskt vad kommunen med gemensamma krafter lyckades åstadkomma på fyra år. Sedan tog det visst tolv år att dela upp allting, när man 1861 inte längre drog åt samma håll. Jag besökte även Vasa Ordens kontor och museum, som ligger i Bishop Hill.

Därifrån körde jag på småvägar för att få en känsla av prärien. Det var en känsla lite grand som i Stephen King-filmen "Children of the Corn" över landskapet.

Stannade till i countyhuvudstaden Cambridge och tittade på rådhuset. Fortsatte sedan till byn Andover för att titta på Jenny Lindkapellet, Augustanasynodens moderkyrka. Kapellet stod färdigt 1854 och fick sitt namn på grund av att sångerskan Jenny Lind skänkte ett stort bidrag till dess byggnation. När jag klev in i kapellet upplevde jag en besynnerlig sak. Mina ögon drogs mot en tavla som hängde på högerväggen sett från ingången. "Det måste vara Oslåttfors", sa jag till

mig själv och mycket riktigt var det så. Min och min avlidna hustrus bröllopskyrka, en liten brukskyrka inne i skogarna norr om Gävle, okänd för de flesta. Då kände jag att hon var med mig på resan och känslorna tog överhanden. Senare läste jag i museet på undervåningen att församlingens förste präst Lars Paul Esbjörn kommit från denna ort på 1850-talet. Hade därefter tänkt att åka även till Carl Sandburgs födelsehem i Galesburg. Kände dock att jag hade fått så många intryck under dagen, att jag inte orkade ta emot mer. På kvällen satt jag vid strandpromenaden utanför hotellet, slappade och tittade ut över Mississippifloden – en skön varm kväll.

På måndag förmiddag strosade jag runt på John Deere Pavillon och det närliggande museet. Jag är intresserad av industrihistoria och under mina Söderhamnsår arbetade jag med fordon för skogshantering. Därför var det intressant att se både jordbruks- och skogstraktorerna samt den första plogen. På eftermiddagen var jag tillbaka på Augustana College och Swenson Institute, där jag fick en grundlig förevisning av båda ställena.

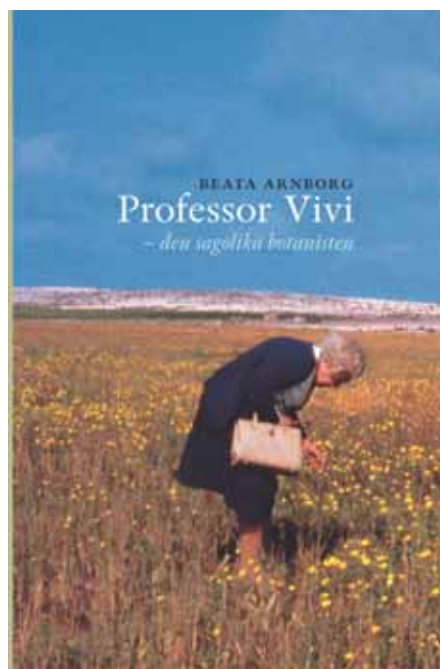
Jag är mycket nöjd med min USA-resa. Jag hade högt ställda förväntningar men de blev med råge överträffade. Nu sparar jag för att komma tillbaka år 2009 och då förhoppningsvis besöka Minnesota.

*Ewert Arwidsson
trewetrans@telia.com*

"Anything for Vivi!"

Artikelförfattaren och författaren till den nyutkomna boken "Professor Vivi – den sagolika botanisten", var under 15 år medarbetare i Svenska Dagbladets kulturredaktion, där hon bevakade litteratur, konst och museer. Under ett par år skrev hon om fransk kultur med bas i Paris. Hon har tidigare även arbetat på Upsala Nya Tidning och varit TT:s medarbetare i Dublin. Under senare år har hon medverkat i en rad kulturtidskrifter och var senast redaktör för tidskriften Författaren. Hon har tidigare givit ut böckerna "Irland, tidernas ö", 1991 och "En udde med utsikt, Prins Eugens Waldemarsudde 100 år", 2006.

Vad som helst för Vivi. Den vänliga botanikprofessorn räcker mig ännu ett fotoalbum ur Vivi Täckholms intakt bevarade bokhyllor. Hjälpsamhet på den botaniska institutionen vid Kairo universitet är häpnadsväckande. Jag undrar varför.

Svaret är givet för alla här: Vivi Täckholm gjorde allt för dem, nu gör de vad som helst för att den första biografien om henne, som jag samlar material till, ska bli så rättvisande det bara är möjligt.

I Kairo är professor Vivi Täckholms minne väl bevarat. På Botanicum, som Vivi kallade det, hänger otaliga porträtt av den märkvärdiga svenska som ägnade större delen av sitt liv åt Egyptens botanik. Hennes skrivbord står ännu mitt i det stora herbariet. Där har ingen suttit sedan hon drygt 30 år tidigare lämnade det för sista gången. I maj i år hölls ett stort internationellt symposium till hennes minne.

I Sverige minns få den karismatiska botanikprofessorn med det breda leendet. För fyrtio år sedan var hon en svensk kändis. Hon hade gjort sig bemärkt genom tv-program och genom populärvetenskapliga böcker om Egypten. Tusentals svenska turister hade gästade hennes

enkla hem i Kairo, fått en kram, en present och en förföris berättelse om Egyptens historia. Vivi var inte bara en ivrig folkbildare utan även en inspirerande sagoberättare. De många svenska turistgrupperna uppskattade oftast besöket hos Vivi mer än Egyptiska museet, högre än pyramiderna. Det är inte för inte Vivi Täckholm betecknats som en av de märkvärdigaste svenskar som levde under 1900-talet.

Vivi Laurent föddes den 7 januari 1898 i Djursholm. Föräldrarna tillhörde de progressiva familjerna som sökte ett enklare liv nära naturen. Edvard Laurent var läkare, hans hustru Lilly hade verkat som lärare före giftermålet.

Barnen sattes i den Whitlockska skolan i Stockholm. Den begåvade Vivi var under hela skoltiden yngst i klassen. Hon tog studenten 1916 med lysande betyg. Samma höst inledde hon sina akademiska studier. 1921 tog hon en fil kand-examen med botanik som huvudämne.

Men Vivi ville inte fortsätta och "vetenskap", som hon själv sade. Hon ville se världen och förstå människorna. Vivis mål var ambitiösa, ofta överambitiösa, men så nådde hon också längre än de flesta.

I november 1921 påbörjade hon den resa som skulle bli känd som "Vivis resa". Hon tog sig från kust till kust i USA genom att arbeta som hembiträde, barnflicka, tvätterska och till och med hembrännare. Allt skildrade hon i livfulla brev hem. Brevens blev grunden för boken "Vivis resa" som gavs ut efter hemkonsten. Den blev en succé och översattes till fem språk.

Inkomsterna behövdes. Vivis far dog 1923, hon måste bidra till familjens försörjning. Hon arbetade som journalist på Dagens Nyheter och som redaktör på Nordisk Familjebok. Vivi fortsatte även att skriva böcker.

Sommaren 1925 författade hon "Sagan om Snipp, Snapp, Snorum", en av våra barnboksklassiker. Det är en lycklig bok, och Vivi var lycklig och förväntansfull – hon var nyförlovad med sin förre lärare vid Stockholms högskola, Gunnar Täckholm. Han var inte enbart en hyllad ung botanist, han var även nyutnämnd "visiting professor" vid det nystartade Fuad-universitetet i Kairo. Det betydde att Vivi åter skulle få resa, denna gång till Orienten som hon drömt om.

Hösten 1926 kom Vivi Täckholm för första gången till Egypten och blev betagen. Hon beskrev hur Orienten slukat henne "helt och hållet" och att hon numera fann Europa "oerhört banalt". Med stor entusiasm hängav hon sig åt att lära sig allt om det nya hemlandet, vilket även innebar att lära sig arabiska. Hon inredde ett hem, hon frilansade för

svenska tidningar, och blev alltmer involverad i sin mans arbete. Bland annat behövdes en Egyptiska flora, och det var nu som Vivi, för detta var i huvudsak Vivis verk, inledde arbetet med "Flora of Egypt".

Verket har senare kallats det "mest överambitiösa och orealistiska vetenskapliga projekt som någonsin påbörjats". Den mångsidiga Vivi ville inte enbart beskriva växterna med botaniska termer utan även ur andra aspekter; etnografiska, mytologiska och språkmässiga. Hon nöjde sig inte heller med de vilda växterna utan inkluderade de importerade, de odlade samt gravväxter.

Det var ett gigantiskt arbete hon inledde tillsammans med sin man. De företog en rad resor och flera exkursioner i Egypten för att samla växter. Men Vivi var inte lycklig. Gunnar Täckholm hade problem med alkohol. I ruset slog han Vivi.

Makarna Täckholm lämnade Egypten 1929. Det skulle dröja nio år innan Vivi återkom, då under triumfartade former. Hon återvände ensam, Gunnar Täckholm avled tre år efter hemkonsten till Stockholm i tbc. Under åren i Sverige hade Vivi, vid sidan av arbetet som journalist och redaktör, arbetat flitigt med floran. Nu bjöds hon tillbaka för att slutföra arbetet.

Men ironiskt nog publicerades florans första del ändå utan Vivis närvaro. Hon reste till Sverige, tillfälligt trodde hon, i augusti 1939. Ett världskrig kom emellan och Vivi blev, som hon själv sade, fånge i Sverige.

Fången var dock allt annat än överksam. Vivi verkade som entreprenör, journalist, företagsledare och författare till fem böcker förutom att hon var aktiv i norska motståndsrörelsen.

Först 1946, då Vivi åldermässigt stod på livets höjdpunkt, fick hon möjlighet att påbörja det verk hon, förutom floran, drömt om att få utföra sedan hon först kom till Kairo. Hon ville bygga en väl fungerande botanisk institution, sprida kunskap och ge förutsättningar för en god framtid inte bara för universitetet utan för Egypten.

Det arbetet påbörjades nu. Vivi genomförde det genom enträget entreprenörskap, uppfinningsrikedom och med ett stort leende. Vivis gyllene regel var att "av allt som möter här i livet förstå få ut det bästa, det mesta möjliga".

Det fick hon. Varje internationell forskare, varje svensk, varje turist var, när de träffat Vivi, medveten om att hon eller han skulle kunna bidra till hennes Botanicum. Med åren ordnades insamlingar till Vivis födelsedagar. Alla gåvor gick till institutionen, men även i någon mån till den grupp specialelever som sedan

Vivi och Gunnar Täckholm i Egypten.

50-talet stått Vivi nära. Hon kom snart att kalla dem för sina barn. Hon hjälpte dem i allt med målet att de alla skulle doktorera och i framtiden ta över hennes arbete.

År 1976 hade hon uppnått sina mål. Vivis studenter var alla professorer eller biträdande professorer. Den botaniska institutionen blomstrade, den hade utnämnts till Mellanösterns och Afrikas främsta, och nya studenter strömmade till.

Vivi, som ofta kallade sig för världens största tiggare, hade varit framgångsrik. Hon var en uppbyren professor, den första kvinnliga medlemmen av den vetenskapliga akademien L'Institut d'Égypte, medaljerad av såväl svenska monarken som av den egyptiska staten. Parlamentet i Egypten ordnade en fest för den avhållna svenskan.

"Egypt loves you!" som parlamentsledamoten Laila Takla sade i sitt tal.

Två år senare, i maj 1978, dog Vivi. Trettio år senare fungerar institutionen fortfarande efter hennes riktmärken. Hennes studenter, liksom hennes studenter studenter, verkar och för traditionen vidare. Minnet lever, liksom tacksamheten:

"Anything for Vivi!"

Beata Arnborg
beataarnborg@hotmail.com

Kalles kaviar, knäckebröd... och svenska böcker?

Varsågod! Här kommer lite tips på läsvärda böcker som just landat på bokdiskarna hemma i Sverige.

KARIN BRUNK HOLMQVIST

Sirila gentleman sökes

Gamla damer sitter inte där man sätter dem. I väntan på svar på deras kontaktannonser vänder Alma och Margit upp och ner på Solgläntans äldreboende.

JOHAN THEORIN

Nattfåk

I Johan teorins nya bok har det blivit vinter på norra Öland. Familjen Westin har nyligen flyttat in i en stor gammal ödegård. Det dröjer inte länge innan svårförklarliga saker börjar hända. Av författaren till Skumtimmen.

MAJGULL AXELSSON

Is och vatten, vatten och is

En tärande och livslång rivalitet mellan två tvillingsystrar slutar i en dramatisk urladdning. Om föräldralöshet som går i arv och om hur den som står allra närmast kan bli den mest främmande.

JUJJA WIESLANDER

Mamma Mu och Kråkans jul

Det är julafton och Mamma Mu måste ordna det mysigt och juligt för en ko och en kråka som redan öppnat alla klappar.

MARTIN WIDMARK

Kyrkomysteriet

Mystiska händelser vid en kyrocermoni blir början till ett nytt spännande detektivuppdrag för Lasse och Maja.

Bokia

WETTERGRENS

Nu är Wettergrens bokhandel en del av Bokia.

Beställ via mail:
sverigekontakt@wettergrensbokhandel.se
För medlemmar i Riksföreningen
Sverigekontakt gäller särskilda fraktvillkor.

Vi lotsar dig säkert i hamn. I alla väder.

Hos Sveriges största och äldsta stiftelseförvaltare är du i goda händer. Som kund får du tillgång till en bred expertis och unika kunskaper inom hela stiftelseområdet. En skräddarsydd och professionell förmögenhetsförvaltning gör att du alltid kan känna dig trygg.

Om du har en privat förmögenhet kan vi dessutom erbjuda en personlig förvaltare och experthjälp inom de flesta områden som rör din ekonomi. Inom Private Banking erbjuder vi dig personliga lösningar, finansiell helhetssyn och professionell förvaltning.

Vi erbjuder dig vår tid, vår kunskap och vårt engagemang.

Kontakta oss på Institutioner & Stiftelser
Telefon: 031-62 25 16
E-post: stiftelser.goteborg@seb.se

Välkommen!

SEB
Financially yours

SVERIGES LEDANDE INTERNATSKOLA

Gymnasie- och grundskoleutbildning åk 7-9. Undervisning på svenska och engelska.
IB-program sedan 25 år med mycket goda resultat.

SIGTUNASKOLAN HUMANISTISKA LÄROVERKET

Telefon: +46-8-592 571 00

www.sshl.se

